

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Dadansoddi ar gyfer Polisi

Analysis for Policy

RHIF YMCHWIL CYMDEITHASOL:

42/2023

DYDDIAD CYHOEDDI:

30/03/2023

Gwerthuso Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant
(Cymru) 2014

Adolygiad Llenyddiaeth

Mae'r ddogfen yma hefyd ar gael yn Saesneg.

This document is also available in English.

OGI © Crown Copyright Digital ISBN 978-1-80535-353-9

Barn ymchwilwyr sy'n cael ei fynegir yn yr adroddiad hwn ac nid o angenrheidrwydd safbwyntiau Llywodraeth Cymru

Dylid cyfeirio at y ddogfen hon fel:

Llewellyn, M., Verity, F. a Wallace, S (eds). (2023) *Gwerthuso Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014: Adolygiad Llenyddiaeth*. Caerdydd, Llywodraeth Cymru, rhif adroddiad GSR 42/2023. Ar gael ar: <https://www.llyw.cymru/gwerthusiad-o-ddeddf-gwasanaethau-cymdeithasol-llesiant-cymru-2014-adolygiad-lenyddiaeth>.

Dylid cyfeirio at yr Adroddiad Technegol fel:

Llewellyn, M., Verity, F. a Wallace, S (eds). (2020) *Gwerthuso Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014: Adolygiad Llenyddiaeth – Adroddiad Technegol*. Ar gael ar: [Adroddiad Technegol](#)

Am ragor o wybodaeth cysylltwch â:

Adran Gwasanaethau Cymdeithasol ac Integreiddio'r

Llywodraeth Cymru, Parc Cathays, Caerdydd, CF10 3NQ

E-bost: ymchwil.iechydagwasanaethaucymdeithasol@llyw.cymru

Isod, ceir rhestr o awduron ar gyfer yr adolygiad llenyddiaeth:

Gwerthuso Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014: Adolygiad Llenyddiaeth

Awduron y penodau:

Rhagarweiniad a dulliau

Verity F., Wallace S., Llewellyn M., Anderson P. a Lyttleton-Smith J.

Llesiant

Anderson P., Lyttleton-Smith J., Kosnes L., Read S., Blackmore H. a Williams Z.

Ataliad ac ymyriad cynnar

Verity F., Read S. a Richards, J.

Cyd-gynhyrchu

Andrews N., Calder G., Blanluet N., Tetlow S. a Wallace S.

Aml-asiantaeth

Wallace C., Orrell A., Garthwaite T., Tetlow S. a Wallace S.

Llais a rheolaeth

Llewellyn M., Saltus R., Blackmore H., Tetlow S., Williams Z. a Wallace S.

Ariannol ac economaidd

Phillips C., Prowle M., Tetlow S. a Williams Z.

Profiadau defnyddwyr gwasanaeth a gofalwyr o dan y Ddeddf

Wallace S.

Cardiff
Metropolitan
University

Cynnwys

1.	Rhagarweiniad	2
2.	Dulliau	4
3.	Llesiant.....	6
4.	Ataliad ac ymyriad cynnar	9
5.	Cyd-gynhyrchu	12
6.	Aml-asiantaeth	16
7.	Llais a Rheolaeth	18
8.	Goblygiadau ariannol ac economaidd	21
9.	Profiadau defnyddwyr gwasanaeth a gofalwyr o dan y Ddeddf.....	23
	Rhestr Gyfeirio A – Cyhoeddiadau a ddyfynnwyd yn yr adroddiad hwn	32
	Rhestr Gyfeirio B – Cyhoeddiadau ychwanegol a ddyfynnwyd yn yr Adroddiad Technegol ..	41

1. Rhagarweiniad

- 1.1 Crynodeb ydy'r ddogfen hon o'r adolygiad eang ei raddfa o'r llenyddiaeth a astudiwyd i fod yn sail i werthusiad *Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014* (o hyn ymlaen y cyfeirir ati fel 'y Ddeddf').¹ Comisiynodd Llywodraeth Cymru bartneriaeth rhwng academyddion ar draws pedair prifysgol yng Nghymru ac ymgynghorwyr arbenigol i gyflenwi'r gwerthusiad. Mae'r Ddeddf yn gosod allan gweledigaeth llywodraeth i lunio 'newidiadau trawsnewidiol' ym mholisi cyhoeddus gwasanaethau cymdeithasol, rheoliadau a threfniadau cyflenwi ar draws Cymru. Mae iddi 11 o rannau ac yn seiliedig ar bum egwyddor sy'n gosod allan gweledigaeth i lunio newidiadau trawsnewidiol ym mholisi cyhoeddus gwasanaethau cymdeithasol, rheoliadau a threfniadau cyflenwi gwasanaeth. Yn cyd-redeg ag e mae strwythurau, prosesau a chodau ymarfer. Trefnir Gwerthusiad y Ddeddf – astudiaeth o'r enw IMPACT- o gwmpas y pum egwyddor ynghyd â ffocws ar agweddau ariannol ac economaidd o weithredu'r Ddeddf.
- 1.2 Y dull o fynd ati i gynnal yr ymchwil gwerthuso hwn ydy strwythuro'r gwerthusiad drwy ddefnyddio'r egwyddorion sylfaenol yn y Ddeddf fel sgaffaldwaith. Yr egwyddorion hyn ydy:
- Llesiant
  - Ataliad
  - Cyd-Gynhyrchu
  - Gweithio aml-asiantaethol
  - Llais a rheolaeth
- 1.3 Hefyd, mae ffocws ar ystyriaethau ariannol ac economaidd o roi'r Ddeddf ar waith ac mae'r maes hwn yn cynnwys y chweched thema gwerthuso.
- 1.4 Ategir y dull hwn o fynd ati gan ffocws ar y pum parth canlynol:
- **Unigolion** – a ydy'r bobl hyn yn derbyn cymorth a/neu ofal ai peidio;
  - **Teulu a gofalwyr**– y bobl hynny sy'n cynnig cymorth di-dâl i bobl ag anghenion;
  - **Cymunedau** – cymunedau'n seiliedig ar leoliad a ffurfiau eraill o gysylltiadau cymdeithasol;
  - **Gweithwyr** – a ydy'r rhain yn weithwyr gofal 'rheng flaen' sy'n cael eu talu, gweithwyr taledig y trydydd sector, rheolwyr tîm neu'r rheolwyr gofal hynny sy'n trefnu cymorth a gofal ar gyfer eraill;
  - **Sefydliadau** – a ydy'r rhain yn arweinwyr strategol cyrff y sector cyhoeddus – megis awdurdodau lleol a byrddau iechyd (yn cynnwys swyddogion cyllid), neu arweinwyr sefydliadau rhanddeiliaid allweddol.
- 1.5 Mae gan bob astudiaeth werthuso set o gwestiynau ymchwil. Mae'r adolygiad llenyddiaeth yn gosod gwerthusiad y Ddeddf yn y llenyddiaeth academiaidd a pholisi ehangach er mwyn datblygu ar y sail wybodaeth sydd eisoes yn bodoli a'r trafodaethau perthnasol i bob un o themâu'r astudiaeth.
- 1.6 Mae'r adolygiad llenyddiaeth hwn yn diweddarar yr adolygiad llenyddiaeth gwreiddiol a gyhoeddwyd yn 2020. Mae'n cyfuno canfyddiadau'r adolygiad llenyddiaeth cyntaf a chanfyddiadau chwiliad llenyddiaeth ac adolygiad a gynhaliwyd yn 2022. Felly, mae'r

---

¹ Gellir cyrchu'r Adroddiad Technegol o: [Adroddiad Technegol](#)

adroddiad hwn yn cynnig y cyfeiriadau mwyaf cyfredol. Mae'r adolygiad diweddaraf hwn hefyd yn cynnwys pennod newydd sy'n ffocysu ar is-grwpiau o ddefnyddwyr gwasanaeth a gofalwyr yng Nghymru sydd fwyaf perthnasol i'n hastudiaeth h.y. plant a phobl ifanc), pobl anabl a phobl ag anabledd dysgu a siaradwyr Cymraeg.

2. Dulliau

Fiona Verity, Sarah Wallace, Mark Llewellyn, Pippa Anderson a Jennifer Lyttleton-Smith

Cynhaliwyd chwiliad cynhwysfawr o lenyddiaeth academaidd a llenyddiaeth llwyd ar draws pump o'r chwe thema: ataliad ac ymyriad cynnar, cyd-gynhyrchu, gweithio aml-asiantaethol, llais a rheolaeth, a goblygiadau ariannol ac economaidd. Ceir manylion o'r chwiliadau llenyddiaeth a'r adolygiadau a gynhaliwyd yn yr Adroddiad Technegol ².

- 2.1 Roedd PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-analysis (Moher et al., 2009), yn sail i'r cynllun/camau gweithredu ar gyfer y chwiliad llenyddiaeth a'r adolygiad. Cofnodwyd cyfuniad o dermau'r chwiliad y cytunwyd arnyn nhw a'u mireinio gan arweinwyr unigol ac ymgynghorwyr y Tîm Gwerthuso ar fasau data, er enghraifft, Scopus, ASSIA, a Gofal Cymdeithasol Ar-lein.
- 2.2 Ar gyfer y thema llesiant, defnyddiodd arweinwyr fap systematig i ddod o hyd i lenyddiaeth berthnasol. Map systematig yn fas data o lenyddiaeth academaidd, llwyd a pholisi a gyhoeddwyd ar bwnc penodol sy'n cael ei godio fesul categori megis maes pwnc, methodoleg, diddordeb neu astudiaeth y boblogaeth a dull damcaniaethol o fynd ati.
- 2.3 Atgynhyrchwyd y termau chwiliad ar gyfer adolygiad 2020 ar gyfer chwiliad ac adolygiad 2022 ar gyfer pob egwyddor, yn cynnwys termau a ddefnyddir o fewn ymarfer mapio systematig llesiant.
- 2.4 Isod, ceir nifer y papurau yn adolygiad 2020, y papurau ychwanegol yn niweddariad 2022 a'r cyfansymiau:

THEMA	NIFER Y PAPURAU YN ADOLYGIAD 2020	NIFER Y PAPURAU YN NIWEDDARIAD 2022	CYFANSWM NIFER Y PAPURAU
Llesiant	50	13	63
Llais a Rheolaeth	52	27	79
Ataliad ac ymyriadau cynnar	50	9	59
Cyd-gynhyrchu	52	17	69
Gweithio aml- asiantaethol	48	19	67
Goblygiadau ariannol ac economaidd	16	12	28
CYFANSYMIAU	268	97	365

---

² [Adroddiad Technegol](#)

- 2.5 Hefyd, roedd 24 o bapurau wedi'u cynnwys mewn maes ychwanegol ar gyfer yr adolygiad sef lluniadu ar bapurau ac adroddiadau ar brofiadau o Dan y Ddeddf o is-grwpiau o ddefnyddwyr gwasanaeth a gofalwyr yng Nghymru (Pennod 9).
- 2.6 Isod, ceir negeseuon allweddol pob thema unigol yr adolygiadau.

3. Llesiant

Pippa Anderson, Jennifer Lyttleton-Smith, Liv Kosnes, Simon Read, Heulwen Blackmore a Zoe Williams

- 3.1 Mae'r adolygiad hwn yn ystyried cydlyniant cysyniadol llesiant fel y mae'n cael ei ddefnyddio o fewn y Ddeddf a'i chanllawiau cysylltiol. Mae llesiant yn syniad aml-ddimensiynol, yn aml yn ysgogi dull dewisol o fynd ati i ddiffinio a mesur ac mae perygl iddo fod yn aneglur neu'n ddadleuol. Felly mae'n hanfodol cael cydlyniant cysyniadol wrth ei ddefnyddio er mwyn cefnogi amcanion a gwerthuso polisi'r llywodraeth yn effeithiol a thryloyw. I ddeall y defnydd o lesiant yng Nghymru, adolygon ni'r dadleuon cyfredol am ddiffiniadau a mesuriadau llesiant wrth gyfeirio at bobl sydd angen gofal a chymorth. Er i ni ddarganfod ychydig o gydlyniant cysyniadol ym meini prawf llesiant megis hawliau ac effaith, cawson ni hefyd bod mwy o bwys yn cael ei roi ar ddehongliadau goddrychol o lesiant a 'hapusrwydd' o fewn y llenyddiaeth na welir yn y defnydd cyfredol o'r cysyniad yng Nghymru. Mae hyn yn cefnogi dull Cymru o fynd ati i ddiffinio a mesur llesiant tra hefyd yn awgrymu llwybr clir ar gyfer gwelliant
- 3.2 Mae dau faes cysyniadol o lesiant unigolyn yn dod i'r amlwg yn y llenyddiaeth:
- **Llesiant Ewdemonaid:** Agweddau perthynol a chymdeithasol llesiant megis cyrchu hawliau, cyfraniad i gymdeithas, parch a gweithred fel dinesydd, gallu cyrchu gweithgareddau positif, addysg a gwaith. Mae'n cysylltu gyda chysyniadau perthynol 'ansawdd bywyd' a 'safonau byw'.
  - **Llesiant Hedonig:** Agweddau emosiynol ac agweddau sy'n rhan o lesiant megis pleser a mwynhad. Mae'n cysylltu â chysyniadau iechyd meddwl o hapusrwydd a boddhad mewn bywyd. Yn gyfredol disgrifir y maes hwn yn 'llesiant goddrychol' (h.y. yr unigolyn ei hun sy'n ei fesur, yn hytrach na chael ei fesur gan ffactorau cyfrannol gwerthuso megis iechyd corfforol neu safonau byw).
- 3.3 Mae'r ddau faes er eu bod weithiau'n cael eu defnyddio ar wahân yn ategu ei gilydd (Henderson and Knight, 2012). Er enghraifft, mae derbyn parch cymdeithasol (llesiant ewdemonaid) yn aml yn arwain at bleser personol (llesiant hedonig). Gelwir yr arfer o ddefnyddio'r ddau safbwynt gan rai ymchwilwyr yn fodel "ffyniannus" o lesiant. Mae Huppert & So (2011) yn cynnig fframwaith cysyniadol sy'n cyfuno'r dulliau hedonig ac ewdemonaid o fynd ati.
- 3.4 Yn y llenyddiaeth gwelir a diffinnir dau brif ddull o fynd ati i roi'r cysyniadau hyn ar waith mewn polisi a mesuriadau. Sylwer y gallai'r ddau ddull o fynd ati gynnwys agweddau ewdemonaid a hedonig o lesiant.
- **Dull Cydrannol o Fynd Ati :** Y dull cydrannol o fynd ati ydy'r dull cyfredol o drafod llesiant , sef ei ddadelfennu'n gyfres o gydrannau neu elfennau annibynnol i'r unigolyn eu cyflawni (Atkinson, 2013; Ruggeri et al., 2020). Mae polisiâu sy'n defnyddio'r dull hwn yn ceisio galluogi pobl i gyrraedd y cydrannau hyn i wella'u llesiant megis perthynas, iechyd, gweithgareddau gwaith/hamdden, sefydlogrwydd ariannol ac addysg.
  - **Dull Galluedd o Fynd Ati:** Mae'r dull hwn o fynd ati yn hawlio y gelir asesu llesiant drwy ddeall gallu'r unigolyn i wneud rhywbeth neu fod yn rhywbeth a dylid gwerthuso unigolion yng nghyd-destun y cyfleodd sydd ar gael neu'n ymarferol yn hytrach na'u

cyflawniadau (Alkire, 2015; Sen, 2009). Hanfod 'bywydau ffyniannus' ydy achub ar y cyfleoedd hyn.

- 3.5 Ar gyfer pob un o'r dulliau hyn o fynd ati, dylid pennu a chymhwyso meysydd lleol o lesiant, perthnasol i ddiwylliant a hanes y lleoliad er mwyn diffinio a chymhwyso'r cysyniadau mewn polisi a mesuriad. Gallai fod angen addasu'r rhain ar gyfer gwahanol grwpiau o fewn poblogaeth. Nodwyd gan nifer y dylai gwneuthurwyr polisi, at ddibenion gwerthuso a monitro, geisio mesur effaith polisi (boddhad mewn bywyd), profiad (hwyliau ennyd awr) ac ewdemonia (pwrpas).

Pennu meysydd llesiant ar gyfer y grwpiau sydd dan y Ddeddf

- 3.6 Prin oedd y llenyddiaeth a soniai am y cysyniad o lesiant yn ffocysu'n uniongyrchol ar y bobl a drafodwyd yn y Ddeddf. Roedd y sail o dystiolaeth a welson ni'n canolbwyntio'n gyffredinol ar fesur y boblogaeth oedolion yn gyfan neu'n canolbwyntio'n benodol ar blant neu bobl hŷn.
- 3.7 Ymhlith penderfynyddion llesiant oedolion mewn llenyddiaeth roedd iechyd, nodweddion personoliaeth ac amgylchiadau economaidd-gymdeithasol yn cynnwys incwm a statws cyflogaeth. Ar gyfer plant, sylweddolir yn y llenyddiaeth ddiweddar, bod rhaid rhoi blaenoriaeth i farn a phrofiadau plant – yn enwedig y plant hynny sy'n agored i niwed, wrth bennu meysydd eu llesiant.
- 3.8 Yn y DU, nodwyd pedwar maes canolog i lesiant plant a phobl ifanc sydd mewn gofal drwy ymchwil cyfranogol sef: perthynas, hawliau, adeiladu cydnerthedd ac adferiad (Selwyn et al., 2017). Mae'r rhain yn gorwedd ochr yn ochr â dangosyddion cyffredinol ar gyfer plant megis addysg, amddiffyn a sefydlogrwydd economaidd.
- 3.9 Ar gyfer pobl hŷn, iechyd, safonau byw a gweithred sy'n dod i'r amlwg yn y llenyddiaeth fel agweddau allweddol o lesiant, er y ceir beirniadaeth bod mesur llesiant pobl hŷn wedi methu â dal meysydd ewdemoniaidd a hedonig yn effeithiol, gyda gormod o ffocws ar bwyslais ar y cyntaf ar lefel y boblogaeth.

Y Ddeddf a llesiant yng Nghymru

- 3.10 Mae diffiniad Llywodraeth Cymru o lesiant o fewn y Ddeddf a'r Fframwaith Canlyniadau Cenedlaethol (FfCC/NOF) yn ewdemoniaidd yn bennaf a phrin ydy'r sôn am y maes hedonig. Adlewyrchir hyn yn null Llywodraeth Cymru o fynd ati i fesur llesiant gan ddefnyddio dull cydrannol o fynd ati gyda phwyslais ar benderfynyddion ewdemoniaidd llesiant megis tai neu ystadegau cyflogaeth, yn hytrach nag elfennau hedonig megis hapusrwydd neu gyflwr emosiynol.
- 3.11 Er bod y Datganiad Llesiant a'r FfCC/NOC yn ymgyrraedd at hyn drwy geisio nodi, yn rhannol o leiaf, mai boddhad yr unigolyn sy'n pennu cyrhaeddiad, mae'r ffiniau a sefydlwyd o gwmpas canlyniadau llesiant personol a'r mesurau sydd yn bodoli ar hyn o bryd i werthuso effaith y Ddeddf yn dileu'r posibilrwydd o leoli llesiant mewn meysydd nad yw'n eu crybwyll. Felly, mae i ba raddau mae dull Cymru o drin llesiant ac yn benodol o dargedu pobl sydd angen gofal a chymorth yn cynnwys canfyddiadau goddrychol a hedonig, yn parhau i fod yn destun dadl.
- 3.12 Cafodd yr adolygiad hwn bod meysydd ewdemoniaidd a hedonig ynghyd â mesurau goddrychol yn cael eu hystyried yn bwysig ar gyfer adlewyrchu darpar effaith a gwir effaith

polisi cyhoeddus ar lesiant unigolion. Felly, mae angen i Lywodraeth Cymru fireinio'u defnydd o lesiant ymhellach – o ran ehangu'r graddau y mae'n ymgorffori elfennau a mesurau hedonig i fod yn gyson â'r llenyddiaeth gysyniadol.

- 3.13 Yn ychwanegol, cawson ni fwy o gryfder yn y dadleuon a gyflwynwyd i gefnogi dull galluedd o fynd ati i fesur, felly wrth symud yn ein blaenau, byddwn yn ystyried a ydy'r dystiolaeth yn ddigon cryf i argymhell addasu'r strategaeth gyfredol.

Y camau nesaf

- 3.14 Mae'r tîm llesiant wedi ystyried fframwaith cysyniadol llesiant gyda phobl angen gofal a chymorth a gofalwyr angen cefnogaeth a chymorth o amrediad o gefndiroedd ac oedran. Mae hyn yn ein galluogi i adeiladu ar y llenyddiaeth gysyniadol sy'n cyfeirio at grwpiau penodol a bydd yn sail i unrhyw fireinio pellach o'r strategaeth werthuso.
- 3.15 A ninnau wedi sefydlu drwy 'r adolygiad llenyddiaeth bod bwch ym mesur ystyrlon llesiant pobl y soniwyd amdanyn nhw yn y Ddeddf, bydd y tîm yn ystyried strategaethau effeithiol ac effeithlon i wella'r dull o fesur. Byddwn yn llunio argymhellion yn seiliedig ar ymarfer ac anghenion polisi, gan gadw mewn cof yr angen, ar un llaw, i leihau'r baich gweinyddol ar awdurdodau lleol, ac ar y llaw arall i ystyried yr angen i ddangos cydlynid y cysyniad o lesiant ym mholisi gofal cymdeithasol Cymru.

4. Ataliad ac ymyriad cynnar

Fiona Verity, Simon Read a Jonathan Richards

- 4.1 Mae dulliau ataliol o fynd at ofal cymdeithasol yn cynnwys amrywiaeth o amcanion gwahanol ond perthnasol wedi'u seilio ar brosesau asesu a chynllunio, cyd-gynhyrchu a gweithio aml-asiantaethol. Yn hyn o beth, mae nifer o'r themâu a nodir mewn manau eraill o'r Adolygiad yn gorgyffwrdd gyda chynllun a chyflenwad gwasanaethau ataliol.
- 4.2 Ynghyd â deall canlyniadau ac effaith gwaith ataliol yn maes gofal cymdeithasol, ffocws ehangach yr adolygiad llenyddiaeth ystyried y fframweithiau ataliol a ddefnyddir, y modd y deallir y cysyniadau sylfaenol a'r modd y gweithredir ymyriadau a'u gwerthuso. Gwneir hyn drwy bedair adran:
- cysyniadau a diffiniadau atal ac ymyriad cynnar;
  - gyrwyr cyfoes ar gyfer y ffocws ataliol ym maes gofal cymdeithasol;
  - cyflwr y dystiolaeth am atal ym maes gofal cymdeithasol; a
  - dulliau ataliol o fynd ati ym maes gofal cymdeithasol.

Cysyniadau a diffiniadau mewn ataliad i ac ymyriad cynnar

- 4.3 Mae llenyddiaeth gofal cymdeithasol ar ataliad ac ymyriad cynnar yn nodi fframwaith tair haen tri yn gyson â phatrwm iechyd cyhoeddus (Gough, 2013; Miller & Whitehead, 2015). Y tair lefel ydy:
- trydyddol / at y cwsmer – mae ymyriadau yn targedu problemau brys sy'n bodoli;
  - eilaidd / canol – yn targedu problemau a nodwyd ac atal pethau rhag gwaeth; a
  - sylfaenol / oddi wrth y cwsmer – yn targedu poblogaethau cyfan gyda chymorth cyn bod problemau yn cychwyn.
- 4.4 Mae cam cyntaf pob haen yn wahanol wedi'u hanelu at wahanol gynulleidfaedd. Mae rhai ymchwilwyr (e.e., Warin, et al., 2015) yn ystyried yr haenau hyn o ran amser, gan awgrymu y gallai agendâu atal sydd heb gysylltiad â realiti bywyd bob dydd fod yn llai effeithiol na'r rhai sydd wedi'u gwreiddio ym mhrofiadau bywyd.
- 4.5 Tra ceir cytundeb cyffredinol ar y fframwaith tair haen, mae amrywiaeth sylweddol yn parhau yn y modd y defnyddir y term 'ataliad' ei hun (Curry, 2006; Marczak et al., 2019). Mae'r derminoleg yn gorgyffwrdd ac mae gwahaniaethau yn gyffredin, yn cwmpasu ystod amrywiol o weithgareddau ac ymyriadau (Allen & Glasby, 2010; Marczak et al., 2019). O fewn y defnydd llac hwn o gysyniadau ataliad, y farn gyffredinol ydy bod gofal cymdeithasol wedi ffocysu'n bennaf ar ddulliau trydyddol ac eilaidd o fynd ati yn hytrach na gwaith sylfaenol oddi wrth y cwsmer (Gough, 2013).
- 4.6 Mae galw cynyddol am roi lefelau amrywiol o fframwaith tair haen ar waith ar y cyd yn hytrach nag yn annibynnol ynghyd â fframwaith ataliad gofal cymdeithasol sy'n newid y pwyslais (Marczak et al., 2019).

Gyrwyr cyfoes ar gyfer ffocws ataliol mewn gofal cymdeithasol

- 4.7 Yn yr un modd â datblygiad hanesyddol, mae gan y camau cyfredol tuag at ataliad gyrwyr cyfochrog ac weithiau gyrwyr sy'n gwrthdaro (Gough, 2013; Clark, 2019; Marczak et al., 2019; Tew et al., 2019). Ynghyd â rheidrwydd economaidd o arbed costau, sonnir am atal

yn nhermau lleihau'r galw am y gwasanaeth yn ogystal â modd i gyflawni cyfiawnder cymdeithasol a lleihau anghydraddoldeb. Mae gan y gwahanol bwyntiau hyn oblygiadau i'r ymyriadau a ystyrir ar gyfer comisiynu, cynllunio a gwneud penderfyniadau.

- 4.8 Mae ymchwilyr wedi amlygu'r angen am fframweithiau comisiynu lleol 'rhyngddisgyblaethol, rhyngasiantaethol a rhyngadrannol' mwy cydnaws ag anghenion penodol i'r gymuned (Kerslake, 2011; 16). Mae'r pwyslais ar ataliad fel ymarfer i arbed hefyd wedi cael ei feirniadu. Er yr ystyrir na chafodd egni ac adnoddau cymunedol eu cyffwrdd i raddau helaeth, mae pryderon bod dulliau o'r brig i'r gwaelod o fynd ati yn llai effeithiol i harneisio'r rhain na phrosiectau llai eu graddfa, o'r gwaelod i fyny, dan arweiniad y gymuned.
- 4.9 Mae datblygiadau diweddar gyda busnesau yn y gymuned, mentrau cymdeithasol a mentrau cydweithredol wedi cynnig sail tystiolaeth gynyddol yn cynnwys manteision cost effeithiol mesuradwy ynghyd â dangosyddion o atgyfnerthu cymunedau a datblygiad (Hull et al., 2016; Bedford & Harper, 2018).

Cyflwr y dystiolaeth am ataliad mewn gofal cymdeithasol

- 4.10 Ystyrir mai cyfyng ydy sail dystiolaeth wyddonol ar atal ym maes gofal cymdeithasol. Priodolir hyn i 'ddiffyg astudiaethau hydredol' (Curry, 2006; 1) sy'n tracio gweithrediad rhaglenni atal dros amser (Marczak et al., 2019). Gellir dadlau bod y diffyg hwn yn cymhlethu gwerth positif y teimlir bod dulliau fel hyn o fynd ati yn ei gynnig.
- 4.11 Fodd bynnag, mae ymdrechion diweddar i roi gwaith atal yn ei gyd-destun drwy dadansoddi'r manteision wedi dangos bod potensial i werthusiadau a allai helpu pobl i ddeall eu heffaith economaidd (Knapp et al., 2013).
- 4.12 Y tu hwnt i hyn, mae safbwynt 'diffyg tystiolaeth' yn cael ei ddadansoddi. Mae asesu ataliad yn gofyn am bersectif hir-dymor ac ymyriadau cyson. Eto i gyd, mae'r amodau cymdeithasol y mae mesurau ataliol yn ceisio eu newid yn rhai cymhleth a deinamig. Ar ben hynny, mae amrywiaethau yng nghylch gorchwyl gwaith atal yn golygu y gall dulliau asesu amrywio yn ddramatig. Mae sail tystiolaeth sylweddol am brofiad bywyd defnyddwyr, gwasanaethau cymdeithasol ac ymarferwyr a gan ddatblygwyr cymunedol, sydd yn aml yn cael ei anwybyddu o'i gymharu ag astudiaethau empirig, yn ogystal â'r potensial i ddefnyddio'r data gasglwyd yn rheolaidd er mwyn deall effeithiolrwydd y mentrau yn well (e.g., Emerson et al., 2011; Shapiro et al., 2013).

Dulliau ataliol o fynd ati ym maes gofal cymdeithasol

- 4.13 Mae dulliau ataliol o fynd ati ym maes gofal cymdeithasol yn adlewyrchu'r fframwaith a amlinellwyd uchod, gyda'r ffocws blaenaf ar ymyriadau eilaidd a thrydyddol. Un pwyslais hollbwysig ydy'r angen i nodi ac ymateb i anghenion unigolion drwy raglenni ail-alluogi, darparu gwybodaeth a chymorth hunan-gyfeiriedig (Allen & Glasby, 2010). Yn gyffredinol mae'r rhain wedi'u plethu gyda nodau i gynnal annibyniaeth a chysylltedd cymdeithasol. Ffocyswyd hefyd ar ddatblygiad cymunedol, yn enwedig gyda'r twf diweddar mewn busnesau cymunedol ac ymchwil menter cymdeithasol (Abrams et al., 2019; Bedford & Harper, 2018; Hull et al., 2018). Mae nifer o'r mentrau hyn yn mabwysiadu 'persectif cryfder' a defnyddio syniadau am gyfalaf cymdeithasol a datblygu cymuned wedi'i seilio ar asedau (ABCD) tra hefyd yn cynnal egwyddorion o ran y gymuned yn rheoli a chyd-gynhyrchu. O ganlyniad, yng nghyd-destun gyrrwyr cyfoes, mae nifer o awduron yn cyfrannu

at y sylfaen dystiolaeth am y modd mwyaf priodol i annog cyfranogiad, amlygu pwysigrwydd bod yn sensitif i gyd-destunau lleol amrywiol a'r angen am gymorth comisiynu pellach er mwyn cynorthwyo i werthuso'r broses, yr effaith a chanlyniadau'r cyfryw waith yn barhaus.

Themâu'r adolygiad llenyddiaeth

- Diffiniadau o atal ym maes gofal cymdeithasol yn cael eu herio gydag ystod o ddulliau o fynd ati sy'n rhychwantu'r strwythurau unigol, cymunedol; a'r strwythurau cymdeithasol.
- Mae cyswllt anorfod rhwng ataliad a chyd-gynhyrchu, llais a rheolaeth a gweithio'n aml-asiantaethol.
- Gellir gweithredu ataliad ym maes gofal cymdeithasol am nifer o resymau. Mae'r rhain yn gysylltiedig â chyflawni egwyddorion cyfiawnder cymdeithasol a/neu'r farn bod atal yn fodd o arbed arian a galw araf am wasanaethau. Mae rhai yn dadlau nad yw atal yn weithred niwtral ei gost ond yn gofyn am fuddsoddiad hir-dymor.
- Mae angen fframweithiau comisiynu cryfach sy'n cynorthwyo penderfyniadau ar sail tystiolaeth am ble dylid neilltuo adnoddau at ddibenion atal.
- Ceir ystod o ffynonellau tystiolaeth ar gyfer effeithiolrwydd ac effaith gofal cymdeithasol ataliol (profiad bywyd, doethineb ymarferwyr a thystiolaeth wyddonol). Fodd bynnag, dydy sylfaen tystiolaeth wyddonol o ran ataliad ym maes gofal cymdeithasol 'ddim wedi datblygu'n ddigonol' a lle ceir tystiolaeth ddim yn cael ei ddefnyddio'n ddigonol yn ymarferol.
- Mae gwaith diweddar ym maes busnesau cymunedol, mentrau cymdeithasol a mentrau cydweithredol yn cynnig datrysiadau posibl i fesur effaith ac effeithiolrwydd o ran anghenion cymunedol lleol penodol

5. Cyd-gynhyrchu

Nick Andrews, Gideon Calder, Noreen Blanluet, Sion Tetlow a Sarah Wallace

5.1 Rhennir crynodeb y llynyddiaeth a adolygwyd ar y thema cyd-gynhyrchu yn dair adran. Yn yr adran gyntaf rydyn ni'n crynhoi agweddau allweddol o'r newidiadau sydd eu hangen i hyrwyddo cyd-gynhyrchu llwyddiannus ym maes gwasanaethau cymdeithasol. Yn yr ail adran rydyn ni'n nodi gwersi ar gyfer polisi yng Nghymru, a gribiniwyd o dystiolaeth am weithredu cyd-gynhyrchu mewn gwahanol wledydd a lleoliadau. Yn y drydedd adran, rydyn ni'n amlygu ffactorau galluogi allweddol, perthnasol i gyflawniad ymarferol o gyd-gynhyrchu yn y sectorau y mae'r Ddeddf yn mynd i'r afael â nhw.

Strategaeth sefydliadol

5.2 Pwysleisiwyd bod y strwythurau a strategaeth sefydliadol o fewn y llynyddiaeth yn allweddol i gyd-gynhyrchu. Isod, amlygir y newidiadau yn strategaeth sefydliadol a fydd yn galluogi cyd-gynhyrchu llwyddiannus, wedi'u strwythuro o gwmpas problemau allweddol i fynd i'r afael â nhw, y newidiadau allweddol sydd eu hangen a'r agweddau dysgu allweddol sydd eu hangen i hwyluso newid.

5.3 *Problemau allweddol y mae angen mynd i'r afael â nhw*

- Anghysondebau posibl rhwng cyd-gynhyrchu a dulliau rheoli o fynd ati (Parry-Jones & Soulsby, 2001; Keinhans, 2017).
- Yr hyn sy'n gwneud prosiectau cyd-gynhyrchiol yn gynaliadwy (Cyngor Gwasanaethau Gwirfoddol Sir Ddinbych (DVSC), 2018; Meerkerk, 2018).
- Rhannu grym mewn gwasanaethau sensitif, e.e. y rhai lle mae dyletswyddau diogelu yn hollbwysig. (Munroe, 2011; Clarke et al., 2011).
- Ceir tensiynau rhwng y canlynol:
  - safonau hanfodol polisi a chyfyngiadau'r sefydliad / y gweithle (Gunasakera et al., 2017; Pearson et al., 2017; Pilgrim, 2018; Thom & Burnside, 2018);
  - cyd-gynhyrchu gwybodaeth berthnasol am wasanaethau arbennig a gofynion sefydledig cyllidwyr ymchwil a sefydliadau (Allen et al., 2018; Baines, 2018; Pilgrim, 2018);
  - safbwyntiau defnyddiwr gwasanaeth a darparwr ar wasanaethau priodol (McCarry et al., 2018; Wharne, 2015); a
  - safonau hanfodol wedi'u canoli ar wasanaeth a hanfodion cymdeithasol ehangach (Vaeggemose et al., 2017).
- Cael amcan o'r arbedion a chostau cyd-gynhyrchu a'r gwerth ychwanegol (Bovaird & Loeffler, 2012; Harlock, 2014).

5.4 *Y newidiadau allweddol sydd eu hangen*

- 'Newid hinsawdd' er mwyn galluogi gwir gyd-gynhyrchu (Bradley, 2015; Patterson et al., 2011).
- Addasu canlyniadau cwtogi ariannol sy'n effeithio ar wasanaethau (Keinhans, 2017; Pearson et al., 2017; Milson, 2018).

- Ffuriau newydd o reolaeth cyhoeddus sy'n gydnaws â chyd-gynhyrchu (Keinhans, 2017).
- Adolygu blaenoriaethau gwasanaethau a gynhelir yn draddodiadol ar linellau cyd-gynhyrchiol ar wahân (Gunasakera et al., 2017).
- Ffuriau iaith sy'n cyfieithu ar draws safbwyntiau gwahanol broffesiynau a defnyddwyr gwasanaeth (Patterson et al., 2011).

5.5 *Agweddau allweddol yn dysgu i hwyluso newid*

- Defnydd gwell o dystiolaeth yn natblygiad gwasanaeth (Andrews et al., 2015).
- Dulliau integredig, plwraliaethol a hybrid o ddelio â cysylltiadau rhwng rhanddeiliaid (Schlappa & Imani, 2012; Nandram & Koster, 2014; O'Leary et al., 2012).
- Cydnabod cyfnodau datblygu gwasanaethau cyd-gynhyrchiol (Freeman et al., 2016).
- Cipolygon o ystod llawn disgyblaethau academiaidd (Ellis, 2017; Allen et al., 2018).
- Ymgorffori mewnwelediadau proffesiynol a heb fod yn broffesiynol (Vaeggemose et al., 2017).

Cyfranogiad

5.6 Cyflwynodd y llenyddiaeth hefyd ganfyddiadau allweddol yn ymwneud â chyfranogiad a pha broblemau, newidiadau a galluogwyr yn ymwneud â chyd-gynhyrchu a nodwyd

5.7 *Problemau allweddol y mae rhaid mynd i'r afael â nhw*

- Gwahanol rwystrau rhag cyfranogi y mae gwahanol grwpiau yn eu hwynebu (Beresford, 2013; Cree et al., 2015).
- Diffyg ymgynghori hanesyddol gyda grwpiau arbennig (Bradley, 2015).
- Risgiau yn perthyn i arferion gor-amddiffynnol yn tansilio gweithredoedd (Sanders, 2006; Smale et al., 1993).
- Rhwystrau rhag cyfranogi a achosir gan ffactorau tu hwnt i reolaeth gwasanaeth (Doran & Buffel, 2018).
- Risgiau yn ymwneud ag esgeuluso rhai ffurfiau o drefniadaeth (DVSC, 2018).

5.8 *Newidiadau allweddol sydd eu hangen*

- Dod o hyd i ddulliau hydrin o fynd ati sydd wir yn boddhau pob parti (Andrews et al., 2009; Smale et al., 1993).
- Cydnabod arbenigedd penodol a ymgorfforir mewn arferion lleol (DVSC, 2018).
- Datblygu is-adeiledd ategol i alluogi pob grŵp i gymryd rhan (Milson, 2018).
- Dod o hyd i ddulliau o weithio gyda neu o gwmpas arferion yn seiliedig ar risg / diffygion (Gale et al., 2018).
- Diwygio agweddau gwaharddol posibl o hinsawdd gwaith cadarn sefydliadau (Andrews et al., 2015).

5.9 *Agweddau allweddol dysgu i hwyluso newid*

- Hyrwyddo prosesau democrataidd i drafod cysylltiadau (Budge et al., 2019).

- Rôl y dull perthynas-ganolog o fynd ati a dull person-ganolog o fynd ati (Andrews et al., 2009; Andrews et al., 2015; O’Leary, 2012; Nandram & Koster, 2014; Maurits et al., 2018).
- Rôl cyfalaf cymdeithasol (Meerkerk, 2018).
- Gwahanol rolau ac effeithiau gwasanaethau a gyd-gynhyrchwyd ar gyfer grwpiau gwahanol (Ford, 2015) .
- Ffuriau newydd/diwygiedig o asesu (Miller & Barrie, 2016; Andrews, 2009).

Gwersi ar gyfer polisi Cymru

5.10 O dystiolaeth gymharol, gallwn nodi gwerth clir yn y canlynol:

- Manyleb plwralistaidd y Ddeddf o nodweddion allweddol cyd-gynhyrchu, yn adleisio polisi Norwy (Askheim et al., 2016);
- Blaenoriaethau dysgu o brosiectau sydd eisoes yn bodoli yn defnyddio cyd-gynhyrchu (Lowe & Plummer, 2019);
- Ffocysu ar yr hyn sy’n bwysig i bobl ‘ar lawr gwlad’ (Miller & Barrie, 2016; Weaver, 2018; Vrangbaek et al., 2019);
- Bod yn realistig am yr hyn sy’n ofynnol o ran cymorth a chymhellion i gyflawni nod y Ddeddf o ‘adeiladu’r economi leol o bobl yn cyfnewid eu sgiliau, eu diddordebau a’u hamser’ (Voorberg et al., 2018); a
- Derbyn a gweithio gyda’r disgwyliad y bydd trawsnewidiadau gwasanaethau yn – ‘aml-haenog’, yn aflêr, yn hylifol ac yn amlygu eu hun’ (Dougall et al., 2018).

5.11 Ynghyd â hyn, mae sialensiau clir yn y canlynol:

- Cyflawni’r ‘newid hinsawdd’ sydd ei angen i sicrhau gwir gyd-gynhyrchu (Miller and Barrie, 2016);
- Pontio’r bwll rhwng gwahanol raddfeydd o gyd-gynhyrchu perthnasol i’r ddarpariaeth o a chymorth (Bovaird et al., 2014);
- Gwir ymglymiad grwpiau penodol yn nyluniad a rheolaeth gwasanaethau (Duner et al., 2019); and
- Osgoi creu unrhyw argraff bod cyd-gynhyrchu wedi’i addo ond heb ei wireddu (Flinders & Wood, 2018).

Ffactorau galluogi

5.12 Mae’r ffactorau galluogi isod yn gasgliadau a dynnwyd o drosolwg o bwyntiau sy’n dod i’r amlwg ar draws yr holl lenyddiaeth a adolygwyd.

5.13 *Gwybodaeth, deall a chynllunio*

- Meddwl yn eang er mwyn deall yn glir y potensial ar gyfer cyd-gynhyrchu ar draws dyluniad, cyflenwi a gwerthusiad gwasanaethau cyhoeddus.
- Sicrhau eglurder ar y gwahaniaeth rhwng cyd-gynhyrchu fel y cyfryw a ffyrdd perthynol o weithio megis cydweithredu.
- Pwysigrwydd o gyfuno gwahanol fathau o dystiolaeth wrth werthuso prosiectau cyd-gynhyrchiol.

5.14 *Adnabod sialensiau ac ymateb iddyn nhw*

- Adnabod y sialensiau a mynd i'r afael â nhw ar gyfer cyd-gynhyrchu o fewn trefn lywodraethu cymhleth aml-lefel gwasanaethau cyhoeddus.
- Adnabod a delio gyda'r tensiwn rhwng dadleuon hawliau/ masnacheiddiwch a chydymddibyniaeth / chyfaddawd.
- Herio dulliau cyfredol o fynd ati sydd eisoes yn bodoli i gynllunio a pherfformiad sy'n galw am rhagweladwyedd a rheolaeth ac yn caniatáu ymddangosiad.
- Parodrwydd i wynebu'r hyn sydd mewn perygl pan *na* fydd cyd-gynhyrchu yn gweithio yn ôl y disgwyl gan ystyried y goblygiadau hyn ar gyfer darpar ymarfer.

5.15 *Meithrin hinsawdd ac amgylchedd cefnogol a galluogi*

- Datblygu hinsawdd a modd o feddwl ymhlith gweithwyr proffesiynol a sefydliadau sydd wir yn gwerthfawrogi gwybodaeth unigolion a chymunedau.
- Darparu amgylchedd cefnogol a systemau ymgorfforedig sy'n galluogi cyd-gynhyrchu, ac yn dod â chost.
- Datblygu iaith gyffredin a pherthynas ystyrllon drwy sgysiau gofalgar ac ystyriaeth sy'n creu ymddiriedaeth.
- Goresgyn atgasedd at risg wrth wneud penderfyniad yn wyneb gwrthwynebiad gelyniaethus y wasg ac ymgyfreitha.
- Arweinyddiaeth sy'n datganoli grym a hyrwyddo gweithgaredd rheng flaen.
- Gwrando ar a chwyddo lleisiau na chlywir mohonyn nhw yn aml.
- Mwy o ffocws ar ganlyniadau cyd-gynhyrchu.

6. Aml-asiantaeth

Carolyn Wallace, Alison Orrell, Tony Garthwaite, Sion Tetlow a Sarah Wallace

- 6.1 Mae cydweithio ar draws asiantaeth gwasanaethau cymdeithasol yn heriol ond mae'n cynnig cyfle i ddatrys problemau a mynd i'r afael â darnio cyflenwi gwasanaeth a waethygir gan ymreolaeth sefydliadau, cystadleuaeth a dewis (King's Fund, 2019, 2013; Leichsenring et al., 2016). Mae'n cyflawni hyn drwy rannu gwybodaeth a sgiliau ei gilydd, gan ddod i gyd-ddealltwriaeth drwy gynnig amser a gofod i bobl ddod at ei gilydd a thrwy hynny yn fudd i unigolion, teuluoedd a chymunedau, ond ddim o angenrheidrwydd i economeg sefydliadau iechyd neu ofal cymdeithasol (Fernandez et al., 2018) ac yn ddibynnol ar nifer o newidynnau.
- 6.2 Yn ystod y blynyddoedd diweddar, mae'r ffocws o'r modd yr ydyn ni'n gweithio wedi symud o'i brif bryder o ran iechyd a chlefyd (y GIG yn benodol) i ddealltwriaeth bod gan iechyd a llesiant liaws o benderfynyddion ac y dylai cydweithio fod wedi'i ganoli ar y bobl drwy rymuso pobl a'u cymunedau, sefydliadau a gwneuthurwyr polisi er mwyn sicrhau bod pobl yn derbyn y 'gofal cywir ar yr amser priodol, yn y lle cywir yn unol â'u hanghenion a'r cyd-destun lleol' (WHO, 2018).
- 6.3 Mae'r Ddeddf ei hun yn defnyddio geiriau fel 'cydweithrediad', 'integreiddio gofal', 'partneriaeth', 'trefniadau ar y cyd' i ddisgrifio disgwyliad y Ddeddf ar y modd y dylen ni gydweithio. Mae Rheoliadau megis 'Rheoliadau Trefniadau Partneriaeth Cymorth a Gofal ar gyfer Asesu'r Boblogaeth (Cymru) 2015' a 'Rheoliadau Trefniadau Partneriaeth (Cymru) 2015' yn nodi termau megis 'partneriaeth' sy'n cynnwys swyddogaethau a threfniadau penodol megis byrddau partneriaeth penodol, rhannu gwybodaeth, cyllidebau cyfun a gweithdrefnau atgyfeirio.
- 6.4 Defnyddir y term 'aml-asiantaethau yn aml yn gydggyfnewidiol yn y llenyddiaeth rhwng asiantaethau a gweithio mewn partneriaeth. Mae Peckover a Golding (2017) wedi cydnabod y dull aml-lefel hwn o fynd ati yn eu diffiniad ac rydyn ni'n ei ddefnyddio ar gyfer yr adolygiad llenyddiaeth hwn:
- 'Mae gweithio'n aml-asiantaethol yn cynnwys gwaith a gynhelir gan weithwyr proffesiynol gwahanol gyda'r un cleient a/neu deulu, yn aml yn gofyn am rannu gwybodaeth, cydlynu darpariaeth gwasanaeth a cyd-ymweld a/neu asesu. Cyd-destun arall ydy'r trefniadau strategol ffurfiol rhwng asiantaethau partner lleol'* (Peckover & Golding, 2017: 41).
- 6.5 Yn y bennod hon rydyn ni, yn y lle cyntaf, yn cynnig dealltwriaeth o ddiffiniadau'r termau a ddefnyddir yn y Ddeddf hon i ddisgrifio'r modd yr ydyn ni'n cydweithio. Rydyn ni'n ceisio dangos y berthynas rhyngddyn nhw (drwy eu nodweddion) a'r modd y mae gwaith aml-asiantaethol yn ffitio i mewn yn y continwwm rhwng gweithio cyfochrog ac integreiddio.
- 6.6 I wneud hyn, rydyn ni'n cydnabod bod byd cymhleth cydweithio yn cael ei ddatblygu drwy cysylltiadau yn rhyngweithio lle mae'r defnyddiwr gwasanaeth (lefel leol) yn dylanwadu ar gyd-destun y teulu, gofalwr sydd yn ei dro yn dylanwadu ar wybodaeth a newid mewn sefydliadau gofal (Cilliers, 1998; Preiser, 2016).
- 6.7 Mae ystyried cymhlethdod yr holl system yn ein helpu ni i ystyried y meysydd hyn tra'n nodi a deall ffactorau llwyddiant a'r sialensiau, y mecanweithiau a'r prosesau sydd eu hangen i gydweithio er mwyn diwallu amcanion y Ddeddf.
- 6.8 Y negeseuon allweddol o'r adolygiad llenyddiaeth ydy'r canlynol:

- Yn aml cyd-gyfnewidir y termau hyn ond mae iddyn nhw nodweddion cyffredin a ffactorau llwyddiant.
- Mae adeiladu cydberthnasau cydradd gyda iaith a diben cyffredin, diwylliant (ymddiriedaeth, gonestrwydd, cilyddiaeth), rheoli disgwyliadau, caniatâd a phrosesau yn allweddol er bod angen llawer o adnoddau (yn cynnwys amser).
- Mae cydweithio ar draws asiantaethau yn heriol ond mae'n cynnig cyfle i ddatrys problemau dwy rannu gwybodaeth a sgiliau gyda'n gilydd ac felly er budd unigolion, teuluoedd a chymunedau.
- Mae bwlb yn y llenyddiaeth aml-asiantaethol o ran barn a phrofiadau yr unigolyn, ond yn enwedig teulu a gofalwyr a'r gweithlu gan fod y llenyddiaeth yn ffocysu'n bennaf ar sefydliadau gofal, polisi a'r drefn lywodraethu.
- Mae gofal integredig wedi ffocysu'n bennaf ar gynnig gwasanaeth iechyd tan y blynyddoedd diweddar lle mae'n symud tuag at integreiddio iechyd a gofal.
- Does dim un astudiaeth wedi ceisio nodi ffactorau llwyddiant gweithlu gwlad sy'n ymdrechu gweithio'n aml-asiantaethol.

7. Llais a Rheolaeth

Mark Llewellyn, Roiyah Saltus, Heulwen Blackmore, Sion Tetlow, Zoe Williams a Sarah Wallace

- 7.1 O ran cysyniad 'llais a rheolaeth', dydy'r Ddeddf ddim yn cynnig unrhyw ddiffiniad ffurfiol. Mae darnau o ddiffiniadau o fewn gwahanol Rannau o'r Ddeddf a Chodau Ymarfer. Er enghraifft, mae Rhan 6 yn cynnig nifer o ddatganiadau allweddol sy'n ddirprwyon defnyddiol, a hefyd, er mwyn nodi agweddau allweddol o'r hyn y mae'n ei olygu i ddefnyddio 'llais a rheolaeth':
- *Hawl unigolion i gael eu clywed ...i gael rheolaeth dros eu bywyd bob dydd;*
  - *Clywir a gwrandewir ar fy marn;*
  - *Rydw i'n siarad drosto i fy hyn ac yn cyfrannu at y penderfyniadau sy'n effeithio ar fy mywyd neu bod gen i rywun a all wneud hynny ar fy rhan.*
- 7.2 Felly, seilir ein diffiniad o lais a rheolaeth ar hawl sylfaenol unigolion i gael dweud eu dweud a gwrandao arnyn nhw, rheoli eu bywyd bob dydd drwy gyfrannu at benderfyniadau ac, os byddai angen, derbyn cymorth o gael fy nghlywed.
- 7.3 Efallai yn drawiadol, ar y cyfan dydy'r llenyddiaeth gyhoeddedig ddim yn cynnig diffiniad clir o'r termau 'llais a rheolaeth' (Vamstad, 2016; Bamford a Bruce, Quereshi et al, Gabriel a Bowling, Quereshi a Henwood, a ddyfynnwyd gan Callaghan et al., 2014). Yr hyn y mae'r llenyddiaeth yn ei ddatgelu ydy bod termau megis llais a rheolaeth yn cael eu diffinio mewn gwahanol ffyrdd gyda thermau dirprwyol yn aml yn cael eu defnyddio a hynny'n golygu bod cysyniadau yn gorgyffwrdd.
- 7.4 Er nad yw mwyafrif y llenyddiaeth yn defnyddio na diffinio'n bendant y termau 'llais' a 'rheolaeth', mae nifer o gysyniadau tebyg neu gysylltiedig wedi cael eu diffinio o fewn y llenyddiaeth e.e., gofal person-ganolog (Washburn and Grossman, 2017), grymuso (Keyes et al., 2015), cyfranogiad (Havlicek et al., 2018), hunan-benderfyniad (Eades, 2018), personoli (Department of Health 2015; Glenndinning et al., 2015) a gwneud penderfyniadau ar y cyd (Brogan et al., 2018).
- 7.5 Gellir deall yr adolygiad llenyddiaeth o ran llais a rheolaeth o dan y categorïau bras canlynol:
- Unigolion**
- 7.6 Mae'r adolygiad yn ystyried sut mae ymdrechion i gynyddu llais a rheolaeth yn amlygu eu hun ac yn effeithio ar fywydau unigolion, gyda ffocws ar y rhai hynny sydd angen cymorth a gofal. Roedd y canfyddiadau yn berthnasol i ystod o grwpiau'r boblogaeth gyda llenyddiaeth yn datgelu cyd-destun grwpiau arbennig yn cynnwys lleoliad gofal cymdeithasol, er enghraifft lle roedd gan bob hŷn mwy/llai o lais a rheolaeth (Callaghan et al., 2014; Vamstad, 2016; Darby et al., 2017; Dunér et al., 2019).
- 7.7 Cofnodwyd problemau megis ansawdd bywyd (Reindl et al., 2016; Morris et al., 2017), hunan-eiriolaeth (Tideman & Svensson 2015; Hamilton et al., 2017), a llais pobl ag anabledau deallusol.
- 7.8 Mae canfyddiadau'r adran hon hyn cynnwys:

- cymhlethdod gweithredu egwyddorion llais a rheolaeth ar draws gwahanol leoliadau gofal;
- pwysigrwydd eiriolaeth ac hunan-eiriolaeth wrth greu synnwyr o lais a rheolaeth ar gyfer defnyddwyr gwasanaeth;
- sialensiau rhannu rheolaeth ar draws y sefydliadau a defnyddwyr gwasanaeth mewn gwahanol leoliadau gofal cymdeithasol; a'r
- sialensiau wrth weithredu egwyddorion llais a rheolaeth gyda gwahanol grwpiau o defnyddwyr gwasanaeth.

Gyrfaoedd

7.9 Yn y llynyddiaeth, roedd hyn yn canolbwyntio ar sut y mae llais a rheolaeth yn gwella neu'n lleihau ar gyfer gofalwyr Th (Rand and Malley, 2014; Glendinning et al., 2015; McNeilly et al., 2018; Watts & Cavaye, 2018). O gofio'r ffocws ar hyn yn y Ddeddf, mae sialensiau adnoddau a phrosesau asesu (Seddon & Robinson, 2015; Ewing et al., 2016) ac adnoddau a chyllidebau (Glendinning et al., 2015; Larkin, 2015; Galiatsatos et al., 2017; Singleton & Fry, 2019) yn ffactorau allweddol wrth lunio'r modd y gelir gwella neu gyfyngu ar lais a rheolaeth gofalwyr.

7.10 Negeseuon allweddol yr adran hon o'r adolygiad llynyddiaeth ydy:

- yr angen i ddod o hyd i'r cydbwysedd priodol rhwng syniadau o ddinasyddiaeth a chael mwy o reolaeth ariannol;
- sialensiau rheolaeth ariannol wrth roi llais a rheolaeth i ofalwyr ac unigolion sy'n derbyn gofal; a
- phwysigrwydd arferion gofal cymdeithasol o ansawdd wrth rymuso gofalwyr i ennill synnwyr o lais a rheolaeth.

Gweithlu

7.11 Hefyd, ystyriodd yr adolygiad llais a rheolaeth y gweithlu ar draws lleoliadau gofal cymdeithasol. Archwiliodd bolisi ac arferion cynorthwyo staff, rhwystrau a galluogwyr i feithrin grym, a rhannu rheolaeth a chyd-benderfynu (Gridely et al., 2014; Keyes et al., 2015; McCarter et al., 2016; Brogan, 2018), wrth ddatblygu gofal person-ganolog (Gridley et al., 2014; Hanga et al., 2017; Washburn & Grossman, 2017; Dunér et al., 2019) ac eiriolaeth (Eades, 2018).

7.12 Negeseuon allweddol yr adran hon ydy:

- pwysigrwydd dulliau person-ganolog o fynd ati i feithrin llais a rheolaeth ar gyfer defnyddwyr gwasanaeth;
- sialensiau sydd ynghlwm wrth weithredu polisi yn seiliedig ar egwyddorion llais a rheolaeth; a
- phwysigrwydd y berthynas rhwng ymarferydd a defnyddiwr gwasanaeth gan greu synnwyr da o lais a rheolaeth ar gyfer defnyddwyr gwasanaeth.

Sefydliadau

7.13 Ffocws adran olaf yr adolygiad oedd rôl sefydliadau gofal a iechyd a llais a rheolaeth. Mae'r llynyddiaeth yn ffocysu ar un maes allweddol sef asesu, a'r dulliau y mae asesu gofal

(Darby et al., 2017; Hanga et al., 2017) a hunan-asesiadau (Keyes et al., 2015), a dulliau o fynd at y broses asesu (Skills for Care, 2018), yn effeithio ar egwyddorion ac arferion llais a rheolaeth sefydliadau gofal (Seddon & Robinson, 2015; Tucker et al., 2018).

7.14 Y canfyddiadau allweddol oedd bod:

- sialensiau i feithrin egwyddorion llais a rheolaeth mewn asesiadau iechyd a gofal cymdeithasol; a
- arferion person-ganolog a dulliau sgwrsio o fynd ati yn gallu cynnig llwyfan da ar gyfer egwyddorion llais a rheolaeth i'w gweithredu ym maes gofal cymdeithasol.

Galluogwyr a rhwystrau

7.15 Yn gyffredinol, amlygodd yr adolygiad llenyddiaeth nifer o rwystrau a galluogwyr a all lesteirio neu gynorthwyo unigolion sy'n derbyn gofal a chymorth i gael rhagor o fewnbwn yn eu gofal (llais) a mwy o lais dros yr hyn sy'n digwydd (rheolaeth).

7.16 *Galluogwyr*

- Eiriolaeth a hunan-eiriolaeth i greu synnwyr o lais a rheolaeth ar gyfer defnyddwyr gwasanaeth;
- Ymarfer ansawdd gofal cymdeithasol yn cynnig lais a rheolaeth i ofalwyr;
- Dulliau person-ganolog i feithrin egwyddorion llais a rheolaeth ar gyfer defnyddwyr gwasanaeth;
- Perthynas rhwng ymarferydd a defnyddiwr gwasanaeth i greu amodau i lais a rheolaeth fod yn effeithiol; a
- Dulliau person-ganolog sgwrsiol o fynd ati i ymarfer gofal cymdeithasol.

7.17 *Rhwystrau*

- Diffyg diffiniad clir o'r hyn y mae llais a rheolaeth yn ei olygu;
- Cymhlethdod defnyddio llais a rheolaeth mewn gwahanol leoliadau gofal cymdeithasol;
- Rhannu rheolaeth rhwng y sefydliad a'r defnyddiwr gwasanaeth mewn gwahanol leoliadau gofal cymdeithasol;
- Cymhlethdod o weithredu egwyddorion llais a rheolaeth gyda gwahanol grwpiau defnyddwyr gwasanaeth, e.e., pobl hŷn gyda dementia neu blant ifanc.

8. Goblygiadau ariannol ac economaidd

Ceri Phillips, Malcolm Prowle M, Sion Tetlow a Zoe Williams

8.1 Mae'r adran hon o'r adolygiad llenyddiaeth wedi ystyried goblygiadau economaidd ymyriadau penodol ar draws amrywiaeth o leoliadau gofal cymdeithasol, yn ogystal ag ystod o fodolau a ddefnyddiwyd i asesu'r costau a'r manteision yng ngwahanol gyd-destunau gofal cymdeithasol a iechyd.

8.2 Trefnir rhai o'r negeseuon allweddol yn dair brif adran:

- Problemau methodoleg wrth ystyried goblygiadau ariannol ac economaidd polisi;
- Dadansoddiad economaidd ac ariannol o ymyriadau yn erbyn gofal arferol;
- Ystyried strategaethau ar gyfer gostwng gwariant y llywodraeth ar ofal cymdeithasol.

Problemau methodoleg wrth ystyried goblygiadau ariannol ac economaidd polisi

8.3 Mae'r adran hon yn ystyried llenyddiaeth o ran problemau methodoleg sy'n digwydd wrth drafod goblygiadau ariannol ac economaidd polisi.

Negeseuon allweddol:

- Anawsterau mesur gwelliannau mewn llesiant mewn modd gwrthrychol, er bod nifer o ddulliau o fynd ati ar gael (Frick & Kunz, 2008);
- Cymhlethdod asesu pa mor 'gost effeithiol' ydy gwasanaethau gofal cymdeithasol ar y cyd â dangosyddion ansawdd bywyd (Frick & Kunz, 2008; Teresi et al., 2017);
- Anawsterau o ran priodoli gwelliannau mewn llesiant i effaith uniongyrchol y SSWBA, mewn cyferbyniad â ffactorau eraill;
- Prin ydy'r wybodaeth am fesur gwelliannau yn y defnydd o adnoddau o ganlyniad o ofal integredig, yn rhannol oherwydd diffyg dulliau digonol, ac yn rhannol oherwydd methiant i gynnwys gwerthusiad economaidd yn nyluniad, cynllun a gweithrediad gofal integredig (Stein et al., 2016);
- Argaeledd a sialensiau defnyddio adnoddau a modelau gwahanol i werthuso iechyd economaidd gwasanaethau penodol (Sanders et al., 2017);
- Datblygu mesurau galluedd penodol ar gyfer mesur canlyniadau economaidd ymyriadau a luniwyd ar gyfer plant a phobl ifanc (Mitchell et al., 2021); Mae mesurau Galluedd yn ddewis amgen i asesiadau safonol iechyd meddwl a llesiant (e.e. the EQ5D) a 'ddadleuir ei fod yn cynnig gofod gwerthuso cyfoethocach na'r dull cyfredol o fynd ati sydd (1) yn cyfyngu'r ffocws i swyddogaeth iechyd penodol, a (2) yn ffocysu yn unig ar yr hyn y mae unigolion yn ei wneud heb ystyried a ydyn nhw'n gallu ei wneud, hyd yn oed os ydyn nhw'n dewis peidio ei wneud' (Mitchell et al, 2021);
- I ymyriadau adnoddau modelu fod yn llwyddiannus dylen nhw gael eu cyd-gynhyrchu gan ddylunwyr yr ymyriad a'r defnyddwyr eu hunain (Sanders et al., 2017);
- Er mwyn cynorthwyo i gofnodi'r holl gostau a'r manteision perthnasol i asesu ymyriadau iechyd cyhoeddus, mae Marsh et al. (2012) yn cynnig 1) mae angen i'r duedd o ddefnyddio dulliau modelu o fynd ati sy'n cofnodi effeithiau ymyriadau

iechyd cyhoeddus yn well, barhau gydag economegwyr i ystyried ystod ehangach o dechnegau modelau, a hwylusir gan ddata gwell ar ganlyniadau ymddygiad 2) y defnydd o 'batrymau gwerthuso' sy'n cynnwys dull galluedd o fynd ati a'r dull goddrychol o ddelio â llesiant.

Dadansoddiad economaidd ac ariannol ymyriadau yn erbyn gofal arferol

8.4 Mae'r adran hon yn ystyried llenyddiaeth sy'n cymharu dadansoddiad economaidd ac ariannol o ymyriadau penodol yn erbyn gofal arferol.

Negeseuon allweddol:

- Gall ymyriadau penodol gael effaith bositif ar ganlyniadau ac ar gost effeithiolrwydd ar gyfer sefydliadau gofal, er enghraifft, Bauer (2016);
- Gallai rhai ymyriadau fod yn ddrutach yn y byr-dymor ond efallai'n gellid adfer costau pellach yn nes ymlaen yn ystod y tymor hirach (gweler ymyriad PBCM) (Rutter & Quinton, 1984);
- Dylid cymryd pwyll wrth ddefnyddio ymyriadau heb fawr o ymchwil a llenyddiaeth gwerthuso i gynorthwyo eu defnydd.

Ystyried strategaethau ar gyfer cwtdogi ar wariant y Llywodraeth ar ofal cymdeithasol

8.5 Mae'r adran hon yn ystyried strategaethau ar gyfer cynyddu capasiti dros amrywiaeth o leoliadau gofal cymdeithasol a iechyd.

Negeseuon allweddol:

- Sialensiau a chymhlethdodau o ddefnyddio modelau 'cost effeithiol' mewn gwahanol cyd-destunau gofal cymdeithasol o iechyd (Edwards et al., 2014);
- Gallai strategaethau ataliol hirdymor gynyddu capasiti (Byrne-Maguire, 2017);
- Gwella problem o ynysu cymdeithasol ymhlith cleifion hŷn a gallai cynnal adolygiad blynyddol ar dementia ar gyfer cleifion dementia fod â'r potensial i ostwng yr oedi rhag rhyddhau cleifion o'r ysbyty (Landeiro et al., 2015; Goddard et al., 2016);
- Mae cryn ddadlau am y gwahaniaeth mewn goblygiadau adnoddau aml-forbidrwydd o'i gymharu â morbidrwydd unigol (Brilleman et al., 2013);
- Efallai na fydd costau a budd-daliadau cysylltiedig â'r SSWBA yn cael eu dosbarthu'n gyson a chyfartal dros wahanol rannau o gymdeithas yng Nghymru (oed, rhywedd, lleoliad ayb.).

9. Profiadau defnyddwyr gwasanaeth a gofalwyr o dan y Ddeddf

Sarah Wallace

- 9.1 Mae'r bennod hon yn ffocysu ar ddefnyddwyr gofal cymdeithasol a gofalwyr a'u profiadau o dan y Ddeddf cyn ac ar ôl pandemig COVID-19. Mae'n tynnu bron yn ddiamwys ar lenyddiaeth lwyd o Gymru a phapurau ac adroddiadau a gyhoeddwyd rhwng 2018 a 2022, sef ffocws yr adolygiad hwn. Mae'n adrodd ar is-grwpiau o ddefnyddwyr gwasanaeth a gofalwyr sydd fwyaf perthnasol i'n hastudiaeth, h.y. plant a phobl ifanc, oedolion a phobl hŷn, pobl anabl, neu bobl. ag anabledd dysgu a siaradwyr Cymraeg.
- 9.2 O dan y Ddeddf, diffinnir defnyddiwr gwasanaeth gofal cymdeithasol fel oedolyn neu blentyn angen gofal a chymorth a diffinnir gofalwr fel unigolyn sy'n darparu neu'n bwriadu darparu gofal di-dâl ar gyfer oedolyn neu blentyn anabl. Mae'r Ddeddf yn nodi hawliau cyfartal gofalwyr i gael asesiad o'u hanghenion, yn yr un modd â'r bobl y maen nhw gofalu amdany'n nhw, ac os asesir bod ganddyn nhw angen cymwys, mae gan awdurdodau lleol ddyletswydd i gynllunio ar gyfer yr anghenion hynny a'u diwallu drwy sefydlu 'Cynllun Cymorth Gofalwyr' (Llywodraeth Cymru, 2021a; Gofalwyr Cymru, 2022).

Trosolwg

- 9.3 Cynigodd Fframwaith newydd Perfformiad a Gwella ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol a gyflwynwyd 1 Ebrill 2020, set o fetrigau i'w casglu o dan adran 'Mesur gweithgaredd a Pherfformiad' (Llywodraeth Cymru, 2021b).
- 9.4 Mae'r data diweddaraf o'r metrigau hyn ar gyfer y cyfnod 1 Ebrill 2020 hyd at 31 Mawrth 2021³ yn dangos yn canlynol o ran defnyddwyr gwasanaeth a gofalwyr yng Nghymru:

Defnyddwyr gwasanaeth

- derbyniwyd 149,591 o gysylltiadau gan wasanaethau cymdeithasol statudol ar gyfer gwasanaethau gwybodaeth, cyngor a chymorth (IAA) oedolion.
- cwblhawyd 73,658 o asesiadau newydd ar gyfer oedolion
- derbyniwyd 176,408 o gysylltiadau gan wasanaethau cymdeithasol statudol ar gyfer gwasanaethau IAA plant.
- cwblhawyd 47,950 o asesiadau newydd ar gyfer plant.
- O 31 Mawrth roedd gan 2021, 46,585 o oedolion gynllun gofal a chymorth ac roedd cynllun gofal a chymorth 11% o'r rhain yn cael cymorth Taliad Uniongyrchol ac roedd gan 18,827 o blant gynllun gofal a chymorth ac roedd cynllun gofal a chymorth 7% o'r rhain yn cael cymorth Taliad Uniongyrchol.

Gofalwyr

- 6,841 o gysylltiadau gan wasanaethau cymdeithasol statudol gan oedolion neu weithwyr proffesiynol yn cysylltu â gwasanaethau IAA ar eu rhan.
- cwblhawyd 6,683 o asesiadau newydd ar gyfer oedolion o ofalwyr.

---

³ Dyma'r tro cyntaf i ddata ar gyfer y metrigau gael ei gasglu arno. Mae problemau ansawdd yn ymwneud yn fras â data coll ac anghysonderau yn y modd y caiff data ei riportio ymhlith awdurdodau lleol. I oedolion (yn cynnwys oedolion o ofalwyr) cyhoeddwyd data ar gyfer 21 o'r 43 o fetrigau. Hefyd cyhoeddwyd eitemau data ychwanegol ar ddiogelu. I blant, (yn cynnwys gofalwyr ifanc) cyhoeddwyd data ar gyfer 23 o'r 69 o fetrigau. Am ragor o wybodaeth darllenwch y [datganiad ansawdd-quality statement](#).

- 1,163 o gysylltiadau gan wasanaethau cymdeithasol statudol gan ofalwyr ifanc neu weithwyr proffesiynol yn cysylltu â gwasanaethau IAA ar eu rhan.
- cwblhawyd 806 o asesiadau newydd ar gyfer gofalwyr ifanc
- O 31 Mawrth 2021, roedd gan 2,116 o oedolion o ofalwyr gynllun cymorth. Ni ddarparwyd unrhyw fanylion penodol ar nifer o ofalwyr ifanc oedd â chynllun gofal a chymorth.

9.5 Yn ôl cyfrifiad 2011, mae dros 370,000 o ofalwyr yng Nghymru gyda thua 30,000 o ofalwyr o dan 25 oed⁴. Hefyd, yn y DU, Cymru ydy'r wlad sydd â'r canran uchaf o ofalwyr hŷn, gofalwyr o dan 18 oed a gofalwyr sy'n darparu dros 50 awr o ofal yr wythnos (Llywodraeth Cymru, 2021a). Mae ffynonellau eraill y amlygu bod nifer o ofalwyr ar ôl mis Mawrth 2020 wedi cynyddu'n sylweddol i tua 683,000 (Gofalwyr Cymru, 2020b), tra bod amcangyfrifon diweddar yn bwrw amcan mai 584,134 ydy nifer y gofalwyr yng Nghymru (Wythnos Gofalwyr, 2022).

Persbectifau Cenedlaethol

- 9.6 Casglodd *Measuring the Mountain* (MtM) (Cooke et al., 2019a; Iredale & Cooke, 2020a) tua 1,000 o hanesion gan ddefnyddwyr gwasanaeth a gofalwyr ar draws Cymru. Amlygodd canfyddiadau o gyfnod cyntaf MtM brofiadau amrywiol unigolion a gofalwyr gan danlinellu cymhlethdod eu bywydau ac o gyflenwi gwasanaethau gofal cymdeithasol (Cooke et al., 2019a). Awgrymodd y dystiolaeth fod angen deall cyd-gynhyrchu yn well a'i ymgorffori yn rhyngweithiad dinasyddion a gofalwyr gyda gofal cymdeithasol a bod 'angen ystyried pobl yn bartneriaid wrth gyflenwi gofal cymdeithasol' (tud.79); nodweddd sy'n cael ei bwysleisio ymhellach yng nghyfnod dau o MtM.
- 9.7 Ar draws y ddau gyfnod, roedd hanesion negyddol a'r anawsterau a brofwyd yn cynnwys gorfod brwydro i gael cymorth, y teimlad eu bod yn cael eu barnu wrth gael eu hasesu am ofal a chymorth, systemau dryslyd a chymhleth, gorfod chwilio am wybodaeth yn hytrach na bod y wybodaeth yn cael ei chynnig, ac angen ffitio i mewn gyda darpariaeth y gwasanaeth. Mewn cyferbyniad, cynigiodd y rhai a gafodd brofiadau cadarnhaol enghreifftiau o broses gynhwysol, cytbwys o wneud penderfyniad a thrafodaethau ystyrion yn seiliedig ar asedau gyda gweithwyr proffesiynol gofal cymdeithasol a hwyluswyd gan gyfathrebu manwl a dibynadwy a dulliau hyblyg o fynd ati.
- 9.8 Wrth dynnu eu casgliadau nododd Iredale & Cooke (2020a) 'mewn rhai achosion gwelwyd egwyddorion *Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014* 2014 ar waith yn amlwg ac yn unol ag amcanion y Ddeddf. Mewn eraill maen nhw ar goll ac mae profiadau pobl yn wael ar y gorau ac yn niweidiol ar y gwaetha (tud.91)⁵.
- 9.9 Mae pandemig COVID-19 wedi dwysáu'r sialensiau sydd eisoes yn bodoli o fewn y sector gofal cymdeithasol yng Nghymru. O archwilio agweddau'r cyhoedd tuag at ofal cymdeithasol yng Nghymru, canfu Williams (2022) bod pobl o'r farn bod COVID-19 wedi peri straen sylweddol ar ofal cymdeithasol, yn ogystal ag ar iechyd, a ddyfynnwyd yn aml gan ymatebwyr i'r arolwg mai dyna'r rheswm pam nad oedd y 'rhai a deimlai bod angen gofal arnyn nhw heb ei gyrchu neu'n methu â'i gyrchu yn ystod y ddwy flynedd ddiwethaf

⁴ [Trigolion Cymru yn ôl oriau o ofal ac awdurdod lleol](#) – yn aros i ffigyrau cyfrifiad 2021 i gael eu cyhoeddi.

⁵ [Llywodraeth Cymru \(2022\). 'Measuring The Mountain': ymateb i argymhellion 2020.](#)

(tud.4). Nodwyd hefyd bod pedwar allan o ddeg o'r rhai a deimlai bod angen gofal cymdeithasol arnyn nhw neu aelod o'r teulu agos yn ystod y ddwy flynedd ddiwethaf ddim wedi ei dderbyn na gwneud defnydd ohono. Yn ogystal â COVID-19, ymhlith y rhesymau eraill roedd diffyg argaeledd neu brinder staff a'r 'broses o wneud cais yn rhy gymhleth' (tud.2). O fewn y grwpiau ffocws a gynhaliwyd fel rhan o'r un astudiaeth, nododd cyfranogwyr yr angen am gysondeb yn y gofal cymdeithasol a dderbyniwyd, gofal wedi'i bersonoli fwy, gwell integreiddio rhwng iechyd a gofal cymdeithasol a mwy o fuddsoddiad mewn gofal cymdeithasol.

Defnyddwyr gwasanaeth

Plant a Phobl Ifanc

- 9.10 Nododd canfyddiadau o Brosiect '*Right Way Social Care*' bod Plant a Phobl Ifanc sy'n derbyn cymorth am gael eu hystyried yn unigolion, am leisio'u barn a'u deall (Comisiynydd Plant Cymru (CCW, 2021). Amlygodd y canfyddiadau hefyd bwysigrwydd cyfathrebu a chyfrinachedd ar gyfer Plant a Phobl Ifanc wrth rhyngweithio gydag oedolion sy'n eu cynorthwyo. Ymhlith y negeseuon allweddol mae ffurfio perthynas ymddiriedus, derbyn gwybodaeth o ansawdd da, derbyn adborth ar yr hyn a wnaed gyda'u barn a chynnal ystod eang o hawliau, yn cynnwys preifatrwydd, gwybodaeth a hawl i fywyd teuluol.
- 9.11 Cafwyd bod Plant a Phobl Ifanc ag anghenion cymhleth – e.e. y rhai sy'n profi gofid a thrallod gyda iechyd meddwl, llesiant emosiynol a phroblemau ymddygiad – wedi gorfod aros yn rhy hir i dderbyn cymorth, a chlywyd am brofiadau plant a phobl ifanc yn cael eu 'pasio' o wasanaeth i wasanaeth sydd dim yn gallu cytuno ar bwy sy'n gyfrifol am eu gofal (CCW, 2020).
- 9.12 Yn yr un modd mae Plant a Phobl Ifanc ag anabledau dysgu yn pontio i wasanaethau oedolion yn 'rhy aml' yn wynebu profiad cymhleth a dirdynol (CCW, 2020). Mewn gwaith cynharach a gynhaliwyd gan y CCW (2018a), ymhlith y negeseuon allweddol gan bobl ifanc a'u teuluoedd roedd diffyg cyfleoedd i bobl ifanc gymryd rhan yn y broses gynllunio a gwneud penderfyniadau, gyda'r cynllunio'n cael ei wneud yn rhy aml 'amdanyn nhw' yn hytrach na 'gyda nhw', amrywiaeth yn y ddarpariaeth e.e. gwasanaethau â 'gwahanol ddulliau' (tud.4) o drosglwyddo pobl ifanc i wasanaethau oedolion, a disgwyliadau y bydd Pobl Ifanc anabl yn slotio i mewn i wasanaethau sydd eisoes yn bodoli. Amlygwyd hefyd y rôl hollbwysig a dibyniaeth ar rieni a'u hangen am gymorth a cydnabyddiaeth. Pan nododd Pobl Ifanc a'u teuluoedd brofiadau da o'r pontio, roedden nhw wedi bod yn rhan o'r broses, yn glir am y broses a theimlo eu bod yn cael cefnogaeth a chymorth da gan weithwyr allweddol, gweithiwr proffesiynol arweiniol neu wasanaeth pontio pwrpasol; ac yn aml yn gallu cyrchu darpariaeth ar gyfer ieuenctid oedd yn helpu pobl ifanc i baratoi at fywyd oedolyn ac ehangu eu rhwydweithiau cymdeithasol a chymunedol.
- 9.13 Tra'n cydnabod bod enghreifftiau o waith 'addawol' a da gyda'r grwpiau hyn o Blant a Phobl Ifanc mewn ardaloedd yng Nghymru, yn cynnwys paneli cymorth cynnar a bod gan pob ardal grwpiau aml-asiantaethol penodol sy'n ystyried anghenion Plant a Phobl Ifanc, daeth yr adroddiad i'r casgliad bod angen rhagor, bod angen i ardaloedd wneud mwy i ddysgu oddi wrth ei gilydd ac mewn rhai ardaloedd does dim llawer wedi newid yn enwedig ar gyfer Plant a Phobl Ifanc ag anabledau dysgu (CCW, 2020).

- 9.14 Pwysleisiodd gwaith blaenorol gan CCW bwysigrwydd bod gan Blant a Phobl Ifanc sy'n gadael gofal 'gyfle cyfartal i fod y gorau gallan nhw wrth iddyn gyrraedd oed oedolion' (CCW, 2018b). Er i awdurdod lleol yng Nghymru wneud cynnydd da, mae CCW (2018c) yn sylweddoli bod angen cynnydd pellach mewn rhai ardaloedd a meysydd. Roedd enghreifftiau penodol yn cynnwys diffyg eglurder ar y modd y mae addysg, gwasanaethau cymdeithasol a thai yn cydweithio o fewn pob ardal o'r awdurdod lleol i gynorthwyo'r rhai sy'n gadael gofal, a phwysigrwydd bod gwybodaeth glir, hygyrch ar gael i'r rhai sy'n gadael gofal. Hefyd, nodwyd bod angen eglurder o fewn gwasanaethau am hawl y rhai sy'n gadael gofal i grantiau ac chyllid o fewn yr ALI oherwydd gall hyn fod yn sialens i'r bobl hynny sy'n gweithio gyda'r rhai sy'n gadael gofal.
- 9.15 Nod Arolwg *The Coronavirus and Me* (CCW, 2020) oedd darganfod beth oedd profiad Plant a Phobl Ifanc o'r pandemig yng Nghymru a chymharwyd ymatebion Plant a Phobl Ifanc Cymru ag anabledd â Phlant a Phobl Ifanc heb anabledd. Roedd Plant a Phobl Ifanc ag anabledd yn sylweddol fwy tebygol o ddweud bod cau busnes neu wasanaeth wedi cael effaith fawr arnyn nhw. Roedd enghreifftiau yn cynnwys canslo apwyntiadau ysbyty a chymorth seibiant yn cael ei ddiddymu. Amlygodd y canlyniadau hefyd fod Plant a Phobl Ifanc anabl yn sylweddol fwy tebygol o gynnig sylwadau am effaith negyddol y pandemig ar eu hiechyd meddwl.
- 9.16 Roedd Roberts et al. (2021) wedi edrych ar rianta corfforaethol yn ystod pandemig a chynnig a derbyn cymorth i'r rhai sy'n gadael gofal yn ystod COVID-19. Dangosodd y canfyddiadau agweddau 'da' o rianta corfforaethol a rhai o'r agweddau hyn oedd gweithwyr proffesiynol yn sylweddoli beth oedd eu cyfrifoldeb o ran rianta corfforaethol, cysylltu â Phobl Ifanc, yn deall eu hanghenion a'u sefyllfa ac yn barod i ymateb yn ystyrlon. Roedd perthynas yn ganolog i ystyriaethau Pobl Ifanc ac roedden nhw'n gwerthfawrogi'r gweithwyr proffesiynol hynny oedd yn dangos diddordeb a'u consyrn am eu llesiant a chyfleu iddyn nhw eu bod ar gael ac yn ddibynadwy. Ac eto, roedd Pobl Ifanc eraill, yn teimlo nad oedd rhianta corfforaethol ar gael, ei fod yn ddi-fudd a/neu'n ddi-hid gyda thystiolaeth nad oedd unrhyw gysylltiad rhwng yr hyn adroddai gweithwyr proffesiynol am ymarfer a phrofiadau Pobl Ifanc.

Pobl Hŷn

- 9.17 Tynnodd *Cyflwr y Genedl /State of the Nation* (Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru (OPCW), 2019) ar ystod o ffynonellau data yn cynnwys data sylfaenol a gasglwyd ar ran y Comisiynydd drwy bleidlais gan ICM Direct a data sefydliadol a ddarparwyd yn uniongyrchol ar gyfer swyddfa'r Comisiynydd gan Heddluoedd lleol yng Nghymru ac Adrannau Llywodraeth Cymru, setiau data ar gael yn gyhoeddus (e.e., Arolwg ar gyfer Cymru, Arolwg Gweithlu Llafur) a data a gyhoeddwyd ar wefan Llywodraeth Cymru neu ar gael drwy StatsWales.com; Ystadegau Swyddogol a goladwyd a'u cyhoeddi gan y Swyddfa Ystadegol Gwladol (SYG/ONS); ac adroddiadau a llenyddiaeth a gyhoeddwyd gan ystod o sefydliadau y sector cyhoeddus, preifat, academiaidd a'r trydydd sector. Dangosodd canfyddiadau bod anghydraddoldebau amlwg yn bodoli o fewn poblogaeth hŷn Cymru er gwaethaf bod llawer o bobl hŷn yn teimlo eu bod yn rheoli eu bywydau eu hun ac yn gallu gwneud y pethau sy'n bwysig iddyn nhw. Cafodd llawer o bobl hŷn drafferth neu ddim yn gallu lleisio'u barn, yn aml yn teimlo'n ddi-rym pan fyddai cynigion yn cael eu gwneud a fyddai'n effeithio ar eu bywydau (OPCW, 2019).

- 9.18 O ran effaith COVID-19 ar bobol hŷn a'r sialensiau sylweddol roedd gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol yn eu hwynebu, cyfeiriodd yr OPCW (2020a) at yr angen am 'newid brys' (tud.10). Er enghraifft, roedd hyn yn cynnwys yr angen i ofal cymdeithasol i fod yn gydradd â'r GIG, rhagor o fuddsoddi mewn gwasanaethau, a chymorth i alluogi heneiddio'n iach. Ar ben hynny, roedd yn cynnwys yr angen i wrando ar farn pobl hŷn, i fod ynghanol y broses o wneud penderfyniadau a mabwysiadu gwir ddull person-ganolog o fynd ati i gynorthwyo pobl hŷn.
- 9.19 Golygai cyfyngiadau COVID-19 nad oedd llawer o 'bobl hŷn yn gallu cymryd rhan mewn gweithgareddau oedd yn cynorthwyo eu hiechyd a'u llesiant, i ymglymu'n llawn yn eu cymunedau neu gyrchu'r gwasanaethau gofal iechyd a'r cymorth sydd eu hangen arnyn nhw, y cyfan er anfantais i'w hiechyd corfforol a meddyliol (OPCW, 2021). Cafodd yr adroddiad fod pwysau ar systemau iechyd a gofal cymdeithasol yn golygu rhai yn colli eu gofal cartref, a hynny'n arwain at bobl hŷn fod yn fwyfwy dibynnol ar deulu a ffrindiau i ddarparu ychydig o'r cymorth hwn, naill ai fel gofalwyr newydd neu ychwanegu at eu cyfrifoldebau gofalu oedd eisoes yn bodoli.
- 9.20 Ymhlith y problemau a amlygwyd ar gyfer preswylwyr cartrefi gofal yn ystod COVID-19 o oedd mynediad i wasanaethau iechyd (yn enwedig ymweliadau gan feddyg teulu), effaith y diffyg cymorth ar gyfer eu hiechyd corfforol yn ogystal ag effaith y pandemig ar ansawdd eu bywyd a'u hiechyd meddwl a'u llesiant (OPCW, 2020b). Fel y cyfryw, 'mae cyfnod y pandemig wedi dangos nad ydy hawliau pobl yn byw mewn cartrefi gofal bob amser yn cael eu cynnal a'u parchu ac mae angen camau gweithredu i atgyfnerthu a hyrwyddo hawliau preswylwyr' (OPCW, 2021, tud.14).

Pobl anabl a phobl ag anabledd dysgu

- 9.21 Mae Adroddiad Fforwm Cydraddoldeb Anabledd ar effaith COVID-19 (Foster, 2021) yn tynnu canlyniadau ymchwiliad dwys i brofiadau pobl anabl yn ystod y pandemig at ei gilydd. O ran y Ddeddf, amlygodd yr ymchwiliad effaith andwyol i fyw'n annibynnol ⁶, a bod egwyddorion allweddol 'Llais, Dewis a Rheolaeth' wedi cael eu herydu'n ddifrifol (gwybodaeth anhygyrch ac ymgynghori gwael yn ystod COVID-19). Diddymwyd nifer o wasanaethau hanfodol neu eu cwtogi, yn aml ar fyr rhybudd a nodwyd profiadau o fethu â chyrchu gwybodaeth a gofal iechyd hirdymor hanfodol. Effeithiodd COVID-19 yn sylweddol ar iechyd corfforol a meddyliol pobl anabl a'u llesiant (e.e., pryder cynyddol, ynysiad) gydag unigolion yn colli grym, llais, dewis a dinasyddiaeth a effeithiodd ar eu bywyd o ddydd i ddydd.
- 9.22 Yn ychwanegol, roedd y rhai oedd yn byw ar eu pen eu hunain neu mewn sefydliadau yn arbennig o agored i niwed. Nodwyd hefyd bod oedolion byddar a'r rhai yn drwm eu clyw yn fwy tebygol o gael canlyniadau negyddol COVID-19, o ran mynediad gwael i wybodaeth gyhoeddus, cymorth anhygyrch (gwasanaeth ffôn), darpariaeth annigonol o ddehonglwyr a 'diffyg difrifol gwybodaeth yn BSL (Iaith Arwyddion Prydain)' (Foster, 2021, TUD.48).
- 9.23 Cyswllt anfynych gafodd holl aelodau Pobl yn Gyntaf Cymru Gyfan (2020) gyda'r gwasanaethau cymdeithasol yn ystod y cyfnod clo, gyda rhai yn cael cyswllt a 'check ins' cyson, eraill yn derbyn galwadau achlysurol, neu eraill ddim cysylltiad o gwbl. Fodd bynnag,

---

⁶ Siediwl 12 rhan 2 o Ddeddf Coronafeirws a ohiriodd ddyletswyddau allweddol o dan SSWBA

gwelwyd pethau positif a darpar newid hirdymor. Mewn rhai ardaloedd, nodwyd bod aelodau yn cychwyn cwestiynu lefel eu hangen ar gyfer gwasanaethau canolfan ddydd ac yn teimlo'n fwy hyderus a chyfforddus i aros gartref a rhyngweithio gydag eraill drwy sianeli digidol a chyrchu'r gymuned leol.

Siaradwyr Cymraeg

- 9.24 Gyda 28% o siaradwyr rhugl yn y Gymraeg dros 65 oed, dylai sicrhau bod unigolion yn gallu defnyddio eu dewis iaith yn hanfodol bwysig wrth gynllunio gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol (OPCW, 2021). Yn yr un modd, pwysleisiodd Cymdeithas Alzheimer's Cymru (2018) ystyriaethau iaith berthnasol ar gyfer gofal dementia, polisi allweddol a datblygiadau deddfwriaeth a bod darpariaeth y Gymraeg yn rhan bwysig o becyn iechyd a gofal pobl, yn enwedig ar gyfer plant, unigolion agored i niwed sy'n byw gyda dementia. Fodd bynnag, cafodd y sefydliad nad oedd anghenion siaradwyr Cymraeg sy'n byw gyda dementia yn cael eu diwallu, yn aml. Hefyd, cafwyd nad oedd gofal drwy gyfrwng y Gymraeg ar gael yn aml heb fod pobl yn gofyn. Tra'n cydnabod bod arferion da yn bodoli ar lefel leol a bod ymwybyddiaeth o'r Gymraeg a bod y *Cynnig Gweithredol*⁷ ar lefel strategol wedi gwella, doedd ymwybyddiaeth a dealltwriaeth ddim wedi treiddio i'r gweithredu ymarferol a nodwyd anghysonderau yn argaeledd adnoddau, profion diagnostig ac asesiadau drwy gyfrwng y Gymraeg a phrin oedd yr enghreifftiau o anghenion defnyddwyr gwasanaethau Cymraeg yn cael eu diwallu'n llawn.
- 9.25 Mae *Mwy na Geiriau* (Llywodraeth Cymru, 2019) wedi darparu cyfarwyddyd a chanllawiau strategol yn galluogi'r sector iechyd, gofal cymdeithasol a gwasanaethau cymdeithasol yng Nghymru i gynyddu ac atgyfnerthu darpariaeth ei gwasanaeth Cymraeg (Harries & Bryer, 2021). Er bod tystiolaeth yn dangos bod *Mwy na Geiriau* wedi llwyddo i godi ymwybyddiaeth o bwysigrwydd cynnig gwasanaeth Gymraeg nid yn unig o ran hawl neu ddewis ond hefyd fel angen hanfodol i ddefnyddwyr gwasanaeth sy'n siaradwyr Cymraeg; mae'n ymddangos na chyflawnwyd llawer o gynnydd ar draws y mwyafrif o leoliadau o ran cyflenwi'r *Cynnig Gweithredol*. O'i gymharu â iechyd, amlygwyd mwy o gefnogaeth i amcanion strategol y fframwaith o fewn gofal cymdeithasol. Er hynny, mae canfyddiadau ymchwilwyr yn nodi bod diffyg cydraddoldeb rhwng y ddarpariaeth Saesneg a'r ddarpariaeth Gymraeg ar draws llawer o feysydd yn y sector ac ar lefel y cynllunio gweithredol roedd lefel y sialens o newid y diwylliant a meddylfryd yn uwch.

Gofalwyr

- 9.26 Nod y Ddeddf ydy atgyfnerthu hawliau a gwella gwasanaethau ar gyfer gofalwyr; ac eto mae'r dystiolaeth yn dangos 'nad yw'r Ddeddf yn cael yr effaith a ddymunwyd' (Cynulliad Cenedlaethol Cymru, 2019, p.10⁸). Er bod y pandemig wedi cythruddo profiadau gofalwyr a dwysáu'r pwysau o fewn y sector iechyd a gofal cymdeithasol hyd yn oed cyn COVID-19, doedd y Ddeddf ddim yn gweithio i ofalwyr (Gofalwyr Cymru, 2020b), ac roedd angen darparu cymorth gwell ar gyfer gofalwr (Cooke et al., 2019a). Ymhlith y cymorth

---

⁷ Darparu gwasanaeth drwy gyfrwng y Gymraeg heb fod rhywun yn gorfod gofyn amdano. Dylai'r Gymraeg fod yr un mor weladwy â'r Saesneg: [Cynnig Gweithredol](#)

⁸ Mae tystiolaeth a ddyfynnwyd gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru yn cyfeirio at Gofalwyr Cymru (2018), Arolygiaeth Gofal Cymru (2017), a chyn-Gomisiynydd Pobl Hŷn, Sarah Rochira, tud.10).

hychwanegol a ddyfynnwyd bod angen ar ofalwyr roedd cynnydd yn y cymorth ariannol i ofalwyr a mwy o fuddsoddi yn y gwasanaethau gofal a chymorth i alluogi gofalwyr gael seibiant o'u rôl gofalu (Wythnos Gofalwyr, 2022).

Cyn-COVID-19

- 9.27 Roedd ymchwiliad Cynulliad Cenedlaethol Cymru (2019) ar effaith y Ddeddf ar ofalwyr o bob oed yng Nghymru yn ffocysu'n benodol ar asesiad o anghenion, darparu cymorth yn cynnwys gofal seibiant; darparu gwybodaeth, cyngor a chymorth; a gwybodaeth a gasglwyd gan ALLau a byrddau iechyd am ofalwyr a'u hanghenion. Cafodd yr ymchwiliad o dystiolaeth a dderbyniwyd gan y pwyllgor, bod y Ddeddf wedi cael 'cefnogaeth yn gyffredinol ond mynegwyd siom yn y modd y gweithredwyd y Ddeddf a'r modd y darparwyd adnoddau ar gyfer ei gweithredu' (tud.17). Hefyd, cafodd yr ymchwiliad mai 'bylchog ac ysbeidiol' oedd y gwelliannau ar gyfer gofalwyr (tud.15), ac nad oedd mwyafrif o ofalwyr yn ymwybodol o'r Ddeddf ei hun, a'u hawliau o dan y Ddeddf, yn enwedig o ran eu hawl i asesiad o anghenion gofalwyr. I ofalwyr ifanc ac oedolion ifanc o ofalwyr, nodwyd bod diffyg adnabyddiaeth yn bodoli ymhlith gwasanaethau cyhoeddus ac anghysonderau o ran asesiadau a chymorth. Cyfeiriodd canfyddiadau hefyd at ofalwyr yn gorfod 'brwydro' am wasanaethau a'r effaith ar ei hiechyd a'u llesiant eu hunain oherwydd bod diffyg hyblygrwydd mewn gwasanaethau megis seibiant, gwasanaethau yn amrywio o ran ansawdd ac yn anodd i'w cyrchu.
- 9.28 Galwodd Gofalwyr Cymru (2019a) am ddiwygio'r system er mwyn sicrhau bod gofalwyr yn cael eu cynorthwyo'n briodol. Datgelodd canfyddiadau'r arolwg fod gofalwyr yn dioddef o unigrwydd ac ynysu cymdeithasol, pwysau ariannol ac yn wynebu problemau iechyd eu hunain oherwydd eu rôl gofalu. O ran asesiadau gofalwyr, roedd 28% wedi derbyn asesiad neu adolygiad o'u hasesiad yn ystod y 12 mis blaenorol. Teimlai mwyafrif y gofalwyr a oedd wedi derbyn asesiad/adolygiad yn ystod y flwyddyn flaenorol na thalwyd digon o sylw i'w hanghenion.
- 9.29 Mae canfyddiadau '*Track the Act Briefing 4*' Gofalwyr Cymru (2019b) yn atgyfnerthu pwysigrwydd bod gofalwyr yn derbyn cyngor amserol a phriodol, sy'n galluogi gofalwyr i fod yn gydnerth a'u hatal rhag gorfod cael cymorth mwy ffurfiol. Eto, o'r rhai a oedd wedi derbyn asesiad gofalwr, roedd y mwyafrif wedi gofyn am asesiad eu hunain yn hytrach na chael cynnig un, ac o ran cymorth, nododd '57% o ofalwyr 'nad oedden nhw'n 'derbyn unrhyw gymorth' (tud.14). Mae canfyddiadau arolwg gofalwyr '*Track the Act 5*' yn adleisio'r rhai a gafwyd yn '*Track the Act 4*': doedd llawer o ofalwyr (85%) heb gael asesiad o'u hanghenion yn ystod y flwyddyn cyn Mawrth 2020 a doedd 72% ddim wedi derbyn nac wedi cael cynnig asesiad ers i'r Ddeddf gael ei chyflwyno (Gofalwyr Cymru, 2020b). Nododd canfyddiadau '*Track the Act 5*' hefyd fod diffyg ymwybyddiaeth am asesiad o anghenion gofalwyr a gyda thros 41% o ofalwyr yn nodi nad oedden nhw wedi clywed am asesiad o anghenion cyn cwblhau'r arolwg.

Ôl-COVID-19

- 9.30 Mae'r amcangyfrif o nifer y gofalwyr yng Nghymru ar ôl COVID-19 yn amrywio ond mae pawb yn gytûn bod cynnydd sylweddol wedi digwydd. (gweler 9.5). Disgrifir llawer o'r gofalwyr ychwanegol hyn yn 'ofalwyr cudd' sydd ddim yn ystyried eu hunain yn ofalwyr nac yn galw eu hunain yn ofalwyr ac mae hyn yn andwyol o ran cyrchu gwybodaeth, cyngor a chymorth; (Gofalwyr Cymru, 2020b). Cyfeiriodd un safbwynt canolog yn y dystiolaeth a

gasglwyd gan arolwg Gofalwyr Cymru (2020b) at yr ynysu a'r unigrwydd a brofodd gofalwyr yn ystod y pandemig oherwydd y cyfyngiadau a'r cysgodi ac o'u hamddifadu o rwydweithiau gofalwyr (tud.2). Mae canfyddiadau yn disgrifio 'diffyg cydnabyddiaeth systematig' (tud 3) o ofalwyr a'u rôl yn ystod y cyfnod clo.

- 9.31 O ran cymorth a gwasanaethau, ymhlith y rhwystrau a nodwyd rhag cyrchu gwasanaethau roedd diffyg ymwybyddiaeth o wasanaethau a ffynonellau ar gyfer gofalwyr yn eu cymunedau lleol neu'r teimlad nad oedd y gwasanaethau sydd ar gael iddyn nhw yn diwallu eu hanghenion ac anghenion yr unigolion y maen nhw'n gofalu amdany'n nhw (Carers UK, 2021). Roedd cau neu ostwng y ddarpariaeth yn y ddarpariaeth yn golygu bod gofalwyr yn gorfod darparu mwy o ofal gyda llai o gymorth, a thrwy hynny yn cwtogi ar eu gallu i gymryd cyfnodau seibiant o'r gwaith gofalu. Ar ben hynny, o gymharu canfyddiadau arolwg Gofalwyr Cymru (2019a), roedd nifer y gofalwyr oedd wedi derbyn asesiad o'u hanghenion wedi gostwng (o 28% i 21%). O ran eu hiechyd nhw eu hunain, nododd gofalwyr bod eu hiechyd corfforol a meddyliol wedi gwaethygu yn ystod y pandemig.
- 9.32 Nododd Templeton et al. (2021), bod prinder llenyddiaeth a ganolbwyntiai ar asesu anghenion gofalwyr ifanc gyda'r fwyafrif y dystiolaeth yn cyfeirio at oedolion o ofalwyr, a nemor ddim tystiolaeth o ran COVID-19 a phrosesau asesu, ond yn hytrach cafwyd gwybodaeth gyffredinol am gymorth i ofalwyr. Ymhlith y sialensiau i gyrchu asesiadau roedd gofalwyr a/neu gweithwyr proffesiynol/ gwasanaethau yn peidio â nodi gofalwr, dryswch o ran y derminoleg, diffyg gwybodaeth neu gyngor amserol, dryswch o ran ble i gyrchu cymorth, oedi wrth gyrchu asesiad neu beidio â chwrrd â'r meini prawf, rhwystrau iaith, nam ar y synhwyrâu a mynediad cyfyngedig i'r we. Ymhlith y grwpiau penodol a nodwyd eu bod mewn mwy o berygl o beidio â chyrchu gwybodaeth, roedd pobl oedd yn gofalu am blant ag anghenion cymorth ychwanegol, gofalwyr heb fod mewn gwaith a/neu'n chwilio am gyflogaeth, gofalwyr ifanc a gofalwyr pobl yn byw gyda dementia. Roedd galluogwyr yn cynnwys staff medrus iawn (gwybodaeth, agweddau a phwysigrwydd bod gofalwyr yn teimlo bod pobl yn gwrando arny'n nhw ac yn cael eu parchu yn ystod y broses asesu); adnoddau ar-lein wedi'u dylunio'n dda a grwpiau gofalwyr (cymorth cymheiriad).
- 9.33 Mae Burrows et al. (2021) yn amlygu ymhellach y pwysau a wynebai gofalwyr yn ystod eu COVID-19. Er bod y pandemig wedi galluogi rhai gofalwyr i deimlo eu bod yn 'camu oddi ar y felin draed' (tud.5), a hynny'n caniatáu amser iddyn nhw ymlacio gyda'r unigolyn roedden nhw gofalu, dwysawyd strés, pryder ac ynysiad llawer o ofalwyr. Roedd yr enghreifftiau a ddarparwyd yn cynnwys terfynu'r ddarpariaeth, colli cysylltiad gyda ffynonellau cymorth megis ffrindiau a theulu, cynnydd yn yr amser a dreuliwyd yn mynd ar ôl gwasanaethau a phryderon ariannol cynyddol. Fodd bynnag, gwerthfawrogwyd nodweddion megis mynediad ar-lein i grwpiau gofalwyr ac addasiad cyflym i grwpiau cymorth oedolion o ofalwyr a chymorth i lesiant. Ond, daeth awduron i'r casgliad, er gwaethaf bod gofalwyr yn ganolog i gynllunio gofal, mae eu llesiant eu hunain yn dioddef oherwydd eu cyfrifoldebau gofalu. Ar ben hynny, dydy'r Ddeddf a Strategaeth Gofalwyr Llywodraeth Cymru (2021a) ddim wedi creu'r newidiadau yn nulliau gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol o fynd ati i weithio gyda gofalwyr a'u cynorthwyo.
- 9.34 Yn ystod uwchgynhadledd Gofalwyr Cymru (2022), mynegwyd rhwystredigaeth, dicter a siom gan ofalwyr bod y pandemig wedi cael effaith andwyol ar sefyllfa oedd eisoes yn sigledig a bod y ddwy flynedd ddiwethaf wedi bod yn heriol ar sawl lefel. Ymhlith y themâu allweddol roedd yr angen am welliannau o ran gofalwyr yn cyrchu eu hawliau ac elwa

ohonyn nhw o fewn y Ddeddf, gwelliannau o ran adnabod a deall rôl gofalwyr, rhagor o barch at wybodaeth a phrofiad gofalwyr, gwelliannau mewn cyfathrebu ystyrion gydag ymglymiad gofalwyr ar draws gwasanaethau statudol a gwelliannau yn narpariaeth gwasanaeth i gynorthwyo gofalwyr i ofalu yn ddiogel a hyderus.

Negeseuon allweddol

- 9.35 Mae'r adran hon wedi cyflwyno'r hyn y mae'r llenyddiaeth yn ei ddweud am brofiadau is-grwpiau o ddefnyddwyr gwasanaeth (h.y., Plant a Phobl Ifanc, oedolion a phobl hŷn, yr anabl a phobl ag anableddau dysgu a siaradwyr Cymraeg) a gofalwyr o dan y Ddeddf.
- 9.36 Mae canfyddiadau yn amlygu ehangder ac amrywiaeth profiadau ymhlith defnyddwyr gwasanaeth a gofalwyr sy'n derbyn cymorth a gofal. Nododd yr adolygiad nifer o nodweddion y mae gan ddefnyddwyr gwasanaeth a gofalwyr feddwl mawr ohonyn nhw e.e., perthynas ymddiriedus, cael cynnig gwybodaeth a chyingor amserol, cyfathrebu ystyrion, a phwysigrwydd cynnwys pobl wrth gyflenwi eu gofal a'u cymorth.
- 9.37 Eto i gyd, er y ceir enghreifftiau o arferion da a phrofiadau da drwyddi draw, mae'r dystiolaeth o fewn yr adolygiad yn datgelu nifer o sialensiau a phroblemau yn effeithio ar ddefnyddwyr gwasanaeth a gofalwyr; a dydy mynediad i ddarpariaeth dda ddim yn gyson. Er enghraifft, er gwaetha'r hawl i asesiad o dan y Ddeddf, cafodd gofalwyr hi'n anodd i gael asesiad ac yn aml ddim yn cael cynnig un fel mater o drefn, ac mae anghysonderau yn dal i fodoli yn yr asesiadau a gynigir gan wahanol awdurdodau lleol.
- 9.38 Mae COVID-19 wedi gwaethygu anawsterau cyfredol ar gyfer unigolion a chyflenwi iechyd a gofal cymdeithasol ac mae dipyn o ffordd i fynd i wireddu amcanion y Ddeddf ar gyfer pob defnyddiwr gwasanaeth a gofalwyr.

Rhestr Gyfeirio A – Cyhoeddiadau a ddyfynnwyd yn yr adroddiad hwn

Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D. & The PRISMA Group (2009). Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses: The PRISMA Statement. *PLOS Medicine*. 6 (7): e1000097. [The PRISMA Statement](#).

Cynulliad Cenedlaethol Cymru (2014). Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014. Ar gael ar: [Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant \(Cymru\) 2014](#).

Llesiant

Alkire, S. (2015). Capability Approach and Well-being Measurement for Public Policy. *OPHI Working Paper 94*, Oxford University.

Atkinson, S. (2013). Beyond components of well-being: The effects of relational and situated assemblage. *Topoi*, 32(2), 137-144.

Dolan, P. & Metcalfe, R. (2012). Measuring subjective wellbeing: Recommendations on measures for use by national governments. *Journal of Social Policy*, 41(2), 409-427.

Henderson, L. W. & Knight, T. (2012). Integrating the hedonic and eudemonic perspectives to more comprehensively understand wellbeing and pathways to wellbeing. *International Journal of Wellbeing*, 2(3), 196-221.

Huppert, F. & Timothy, T. (2013) Flourishing Across Europe: Application of a New Conceptual Framework for Defining Well-Being. *Social Indicators Research*, 110, pp. 837-861

Ruggeri, K., Garcia-Garzon, E., Maguire, A., Matz, S. & Huppert, F. (2020) Well-being is more than happiness and life satisfaction: a multidimensional analysis of 21 countries in Health and *Quality of Life Outcomes*, 18.

Selwyn, J., Wood, M. & Newman, T. (2017). Looked after children and young people in England: Developing measures of subjective well-being. *Child Indicators Research*, 10(2), 363-380.

Sen, S. (2009). Ideas of Justice. Oxford. Oxford University Press.

Atal a Ymyrraeth gynnar

Abrams, T., Man, M. & McLeod, R. (2019). Building Connections Fund: Guidance on co-design and community spaces. London. NPC.

Allen, K. & Glasby, J. (2010). The (Multi-)Billion Dollar Question: Embedding Prevention and Rehabilitation in English Health and Social Care. *Journal of Integrated Care*. 18 (4): 26-35.

Bedford, S. & Harper, A. (2018). Sustainable social care: What role for community business? London. The New Economics Foundation.

Clark, P. (2019). Problems of Today and Tomorrow': Prevention and the National Health Service in the 1970s. *Social History of Medicine*, 33(3), 981-1000.

Curry, N. (2006). Preventative Social Care: Is it Cost Effective? King's Fund. Ar gael ar: [Preventative Social Care: Is it Cost Effective? King's Fund](#).

Emerson, E., Hatton, C. & Robertson, J. (2011). Prevention and Social Care for Adults with Learning Disabilities. A Scoping Review. School for Social Care Research. Ar gael ar: [Prevention and Social Care for Adults with Learning Disabilities. A Scoping Review. School for Social Care Research](#).

Gough, I. (2013). The Political Economy of Prevention. *British Journal of Political Science*, 45(2), 307-327.

- Hull, D., Davies, T. & Swersky, A. (2016). The Community Business Market in 2016. Research Institute Report No. 4. Power to Change. Ar gael ar: [The Community Business Market in 2016](#).
- Kerslake, A. (2011). Investing in prevention for older people at the health and social care interface. Oxford. Institute of Public Care, Oxford Brookes University.
- Knapp, M., Bauer, A., Perkins, M. & Snell, T. (2012). Building community capital in social care: is there an economic case? *Community Development Journal*, 48(2), 313-331.
- Marczak, J., Wistow, G. & Fernandez, J. (2019). Evaluating Social Care Prevention in England: Challenges and Opportunities. *Journal of Long-Term Care*, (2019), 206–217.
- Miller, R. & Whitehead, C. (2015). Inside out and down: Community based approaches to social care prevention in a time of austerity. University of Birmingham. Ar gael ar: [Inside out and down: Community based approaches to social care prevention in a time of austerity](#).
- Shapiro, V.B., Hawkins, D.J., Oesterle, S., Monahan, K.C., Brown, E.C. & Arthur, M.W. (2013). Variation in the Effect of Communities That Care on Community Adoption of a Scientific Approach to Prevention. *Journal of Social Work Research*, 4(3).
- Tew, J., Duggal, S., Carr, S., Ercolani, M., Glasby, J., Kinghorn, P., Miller, R., Newbigging, K., Tanner, D. & Afentou, N. (2019). Implementing the Care Act 2014: Building social resources to prevent, reduce or delay needs for care and support in adult social care in England. University of Birmingham for the Department of Health and Social Care.
- Warin, M., Zivkovic, T., Moore, V., Ward, P. & Jones, M. (2015). Short horizons and obesity futures: Disjunctures between public health interventions and everyday temporalities. *Social Science & Medicine*, 128, 309-315.

Cyd-gynhyrchu

- Bradley, E. (2015). Carers and co-production: Enabling expertise through experience? *Mental Health Review Journal*, 20(4), 232–241.
- Budge, G., Mitchell, A., Rampling, T., Down, P. & Bridge Collective (2019). “It kind of fosters a culture of interdependence”: a participatory appraisal study exploring participants' experiences of the democratic processes of a peer-led organisation. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 29(3), 178-192.
- Denbighshire Voluntary Services Council (2018). Sustainable Funding: Small is Beautiful (and Wise). Summary of Wales School for Social Care Research event. Ar gael ar: [Sustainable Funding: Small is Beautiful \(and Wise\)](#).
- Doran, P. & Buffel, T. (2018). Translating Research into Action: involving older people in co-producing knowledge about age-friendly neighbourhood interventions. *Working with Older People*, 22(1), 39-47.
- Dougall, D., Lewis, M. & Ross, S. (2018). Transformational Change in Health and Care: Reports from the Field. London: The King's Fund.
- Dunér, A., Bjälkebring, P. & Johansson, B. (2019). Autonomy, Choice, and Control for Older Users of Home Care Services: Current Developments in Swedish Eldercare. *Journal of Social Service Research*, 45(1), 129-141.
- Ellis, R. (2017). Heritage and Stigma. Co-producing and communicating the histories of mental health and learning disability. *Medical Humanities*, 43, 92-98.
- Flinders, M. & Wood, M. (2018). Ethnographic insights into competing forms of co-production: A case study of the politics of street trees in a northern English city. *Social Policy Administration*, 53, 279-294.

- Ford, S.B. Bowyer, T. & Morgan, P. (2015). The experience of compulsory treatment: the implications for recovery-orientated practice? *Mental Health and Social Inclusion*, 19(3), 126-132.
- Freeman, L.R., Waldman, M., Storey, J., Williams, M., Griffiths, C., Hopkins, K., Beer, E. & Davies, J. (2016). Working towards co-production in rehabilitation and recovery services. *Journal of Mental Health Training, Education and Practice*, 11(4), 197-207.
- Gale, N., Brown, P. & Sidhu, M. (2018). Co-production in the epidemiological clinic: A decentred analysis of the tensions in community based, client-facing risk work. *Social Policy Administration*, 53, 203-218.
- Gunasekara, I, Patterson, S, & Scott, J.G. (2017). What makes an excellent mental health doctor? A response integrating the experiences and views of service users with critical reflections of psychiatrists. *Health and Social Care in the Community*, 25(6), 1752-1762.
- Harlock, J. (2014). From outcomes-based commissioning to social value? Implications for performance managing the third sector. Third Sector Research Centre, Working Paper series 123.
- Keinhans, R. (2017). False promises of co-production in neighbourhood regeneration: the case of Dutch community enterprises. *Public Management Review*, 19(10), 1500-1518
- Lowe, T. & Plimmer, D. (2019). Exploring the new world: Practical insights for funding, commissioning, and managing in complexity. Collaborate For Social Change.
- Maurits, E.E.M., Veer, A.J.E. de, Groenewegen, P.P. & Francke, A.L. (2018). Attractiveness of people centred and integrated Dutch home care: a nationwide survey among nurses. *Health and Social Care in the Community*, 26(4), 523-531.
- McCarry, M., Larkins, C., Berry, V., Radford, L. & Stanley, N. (2018). The Potential for Co-production in Developing Violence against Women Services in Wales. *Social Policy & Society*, 17(2), 193-208.
- Meerkerk, I., Kleinhans, R. & Molenveld, A. (2018). Exploring the durability of community enterprises: A qualitative comparative analysis. *Public Administration*, 96(4), 651-667.
- Milson, S.G. (2018). Engagement of older people in Wales – how Cymru Older People’s Alliance is forging a new direction. *Working with Older People*, 22(2), 69-75.
- Miller, E. & Barrie, K. (2016). Personal outcomes: Learning from the Meaningful and Measurable project: Strengthening links between identity, action and decision-making. Healthcare Improvement Scotland.
- Munroe, E. (2011). The Munroe Review of Child Protection: Final Report. London, The Stationery Office.
- Nandram, S. & Koster, N. (2014). Organizational innovation and integrated care: lessons from Buurtzorg. *International Journal of Integrated Care*, 2(4), 174-184.
- O’Leary, P., Tsui, M.S. & Gillian, R. (2012). The boundaries of the social work relationship revisited: towards a connected, inclusive and dynamic conceptualisation. *British Journal of Social Work*, 43(1), 135-153.
- Parry-Jones, B. & Soulsby, J. (2001). Needs-led assessment: the challenges and the reality. *Health and Care in the Community*, 9(6), 414-28.
- Patterson, M., Nolan, M., Rick, J., Brown, J., Adams, R. & Musson, G. (2011). From Metrics to Meaning: Culture Change and Quality of Acute Hospital Care for Older People. National Institute for Health Research Service Delivery and Organisation Programme.
- Pearson, C., Watson, N. & Manji, K. (2017). Changing the culture of social care in Scotland: Has a shift to personalization brought about transformative change? *Social Policy Administration*, 52(3), 662-676.

- Pilgrim, D. (2018). Co-production and involuntary psychiatric settings. *Mental Health Review Journal*, 23(4), 269-279.
- Sanders, K.Y. (2006). Overprotection and lowered expectations of persons with disabilities: The unforeseen consequences. *Work*, 27(2), 181-188.
- Schlappa, H. & Imani, Y. (2012). *Leadership and Structure in the Co-production of Public Services*. Conference Paper. Paper presented at the annual conference of the British Academy of Management Public Management and Governance Track, 11th – 13th September 2012.
- Smale, G., Tuson, G., Biehal, N. & Marsh, P. (1993). Empowerment, assessment, care management and the skilled worker. National Institute for Social Work Practice and Development Exchange, London: HMSO.
- Thom, K. & Burnside, D. (2018). Sharing power in criminal justice: The potential of co-production for offenders experiencing mental health and addictions in New Zealand. *International Journal of Mental Health Nursing*, 27, 1258-1265.
- Vaeggemose, U., Ankersen, P.V, Aagaard, J. & Burau, V. (2017). Co-production of community mental health services: Organising the interplay between public services and civil society in Denmark. *Health and Social Care in the Community*, 26, 122-130.
- Voorberg, W., Tummers, L., Jilke, S. & Bekkers, V. (2018). Financial Rewards Do Not Stimulate Coproduction: Evidence from Two Experiments. *Public Administration Review*, 78(6), 964-873.
- Vrangbaek, K., Elling Scheel, C. & Kriegbaum, M. (2018). Voluntary associations and co-production of health promoting activities for older adults: Experiences and policy lessons from Denmark. *Health Policy*, 122, 1255-1259.
- Weaver, B. (2018). Co-production, governance, and practice: The dynamics and effects of User Voice Prison Councils. *Social Policy Administration*, 53, 249-264.
- Wharne, S. (2015). Shared dilemmas, choice, and autonomy in the management of psychosis: a phenomenological analysis. *Mental Health Review Journal*, 20(4), 256 – 266.

Aml-asiantaethol

- Cilliers, P. (1998). Complexity and Postmodernism. Understanding complex systems. London, Routledge.
- Fernandez, J.L., McGuire, A. & Raikou, M. (2018). Hospital coordination and integration with social care in England: The effect on post-operative lengths of stay. *Journal of Health Economics*, (61) 233-243.
- King's Fund (2019). Integrated Care: Our work on joined up health and care services. Ar gael ar: [Integrated Care](#).
- King's Fund (2013). Making Integrated Care happen at scale and pace. Lessons from experience. Ar gael ar: [Making Integrated Care happen at scale and pace. Lessons from experience](#).
- Leichsenring, K., Rodrigues, R., Winkelmann, J. & Falk, K. (2016). Integrated Care, Competition and Choice - Removing barriers to care coordination in the context of market-oriented governance in Germany and Sweden. *International Journal of Integrated Care*, 16(6), 1-8.
- Peckover S. & Golding B., (2017). Domestic abuse and safeguarding children: critical issues for multiagency working. *Child Abuse Review*. 26, 40-50.
- Preiser, R. (2016). *Critical Complexity: Collected Essays*. De Gruyter Inc.
- World Health Organisation (2018). Person centred care. Ar gael ar: [Person centred care](#).

Llais a Rheolaeth

- Brogan, P. Hasson, F. & McIlfratrick, S. (2018). Shared decision-making at the end of life: a focus group study exploring the perceptions and experiences of multi-disciplinary healthcare professionals working in the home setting. *Palliative Medicine*, 32(1), 123-132.
- Callaghan, L. & Towers, A.M. (2014). Feeling in control: comparing older people's experiences in different care settings. *Ageing & Society*, 34, 1427-1451.
- Darby, J., Williamson, T., Logan, P. & Gladman, J. (2017). Comprehensive geriatric assessment on an acute medical unit: a qualitative study of older people's and informal carer's perspectives of the care and treatment received. *Clinical Rehabilitation*, 31(1), 126-134.
- Department of Health. (2015). *Voice, choice and control: How registered nurses, care and support staff in the care sector can support people to achieve these aims*. Ar gael ar: [Voice, choice and control](#).
- Dunér, A., Bjalkebring, P. & Johansson, B. (2019). Autonomy, choice and control for older users of home care services: current developments in Swedish eldercare. *Journal of Social Service Research*, 45(1), 129-141.
- Eades, S. (2018). Impact evaluation of an independent mental health advocacy (IMHA) service in a high secure hospital: a co-produced survey measuring self-reported changes to patient self-determination. *Mental Health & Social Inclusion*, 22(1), 53-60.
- Ewing, G., Austin, L. & Grande, G. (2016). The role of the Carer Support Needs Assessment Tool in palliative home care: a qualitative study of practitioners' perspectives of its impact and mechanisms of action. *Palliative Medicine*, 30(4), 392-400.
- Galiatsatos, P., Gurley, A. & Hale, W.D. (2017). Policy and advocacy for informal caregivers: how state policy influenced a community initiative. *Journal of Public Health Policy*, 38(4), 503-508.
- GlennDinning, C., Mitchell, W. & Brooks, J. (2015). Ambiguity in practice? Carers' roles in personalised social care in England. *Health and Social Care in the Community*, 23(1), 23-32.
- Hamilton, L.G., Mesa, S., Hayward, E., Price, R. & Bright, G. (2017). "There's a lot of places I'd like to go and things I'd like to do": the daily living experiences of adults with mild to moderate intellectual disabilities during a time of personalised social care reform in the United Kingdom. *Disability & Society*, 32(3), 287-307.
- Hanga, K., DiNitto, D.M., Wilken, J.P. & Leppi, L. (2017). A person-centred approach in initial rehabilitation needs assessment: experiences of persons with disabilities. *European Journal of Disability Research*, 11, 251-266.
- Gridley, K., Brooks, J. & GlennDinning, C. (2014). Good practice in social care: the views of people with severe and complex needs and those who support them. *Health and Social Care in the Community*, 22(6), 588-597.
- Havlicek, J., Curry, A. & Villalpando, F. (2018). Youth participation in foster youth advisory boards: perspectives of facilitators. *Children and Youth Services Review*, 84, 255-270.
- Keyes, S.E., Webber, S.H. & Beveridge, K. (2015). Empowerment through care: Using dialogue between the social model of disability and an ethic of care to redraw boundaries of independence and partnership between disabled people and services. *ALTER, European Journal of Disability Research*, 9, 236-248.
- Larkin, M. (2015). Developing the knowledge base about carers and personalisation: contributions made by an exploration of carers' perspectives on personal budgets and the carer-service user relationship. *Health and Social Care in the Community*, 23(1), 33-41.

- McCarter, S.P., Tariman, J.D., Spawn, N., Mehmeti, E., Bishop-Royse, J., Garcia, I., Hartle, L. & Szubski, K. (2016). Barriers and promoters to participation in the era of shared treatment decision-making. *Western Journal of Nursing Research*, 38(10), 1282-1297.
- McNeilly, P., Macdonald, G. & Kelly, B. (2018). The participation of parents of disabled children and young people in health and social care decisions. *Child: Care, Health & Development*, 43, 839-846.
- Morris, J.N., Declercq, A., Hirdes, J.P., Finne-Soveri, H., Fries, B.E., James, M.L., Geffen, L., Kehyayan, V., Saks, K., Szczerbinska, K. & Topinkova, E. (2017). Hearing the voice of the resident in long-term care facilities – an internationally based approach to assessing quality of life. *Journal of the American Medical Directors Association*, 19(3), 207-215.
- Rand, S. & Malley, J. (2014). Carers' quality of life and experiences of adult social care support in England. *Health and Social Care in the Community*, 22(4), 375-385.
- Reindl, R.S., Waltz, M. & Schippers, A. (2016). Personalisation, self-advocacy and inclusion: an evaluation of parent-initiated supported living schemes for people with intellectual disabilities and developmental disabilities in the Netherlands. *Journal of Intellectual Disabilities*, 20(2), 121-136.
- Seddon, D. & Robinson, C. (2015). Carer assessment: continuing tensions and dilemmas for social care practice. *Health and Social Care in the Community*, 23(1), 14-22.
- Singleton, B.E. & Fry, G. (2015). Citizen carer: carer's allowance and conceptualisations of UK citizenship. *Journal of Social Policy*, 44(3), 549-566.
- Skills for Care (2018). Using conversations to assess and plan people's care and support: the principles of conversational assessment. *Skills for Care*. Ar gael ar: [Using conversations to assess and plan people's care and support](#).
- Tideman, M. & Svensson, O. (2015). Young people with intellectual disability – the role of self-advocacy in a transformed Swedish welfare system. *International journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 10(1), 1-8.
- Tucker, S., Hargreaves, C., Roberts, A., Anderson, I., Shaw, J. & Challis, D. (2018). Social care in prison: emerging practice arrangements consequent upon the introduction of the 2014 Care Act. *British Journal of Social Work*, 48, 1627-1644.
- Vamstad, J. (2016). Exit, voice and indifference – older people as consumers of Swedish home care services. *Ageing & Society*, 36, 2163-2181.
- Washburn, A.M. & Grossman, M. (2017). Being with a person in our care: person-centred social work practice that is authentically person-centred. *Journal of Gerontological Social Work*, 60(5), 408-423.
- Watts, J.H. & Cavaye, J. (2018). Being a former carer: impacts on health and well-being. *Illness, Crisis & Loss*, 26(4), 330-345.

Economaid ac ariannol

- Bauer, A., Knapp, M., Wistow, G., Perkins, M., King, D. & Valentina, I. (2017). Costs and economic consequences of a help-at-home scheme for older people in England. *Health and Social Care in the Community*, 25(2), 780-789.
- Brilleman, S., Purdy, S., Salisbury, C., Windmeijer, F., Gravelle, H. & Hollinghurst, S. (2013). Implications of comorbidity for UK primary care costs: a retrospective observational study. *British Journal of General Practice*, 63(609), 274-282.
- Byrne-Maguire, I. (2017). Active Ageing - Implementing integrated care for falls prevention and bone health at scale. *International Journal of Integrated Care*, 17(5) pp. 1-8.

- Edwards, R.T., Charles, J.M., Thomas, S. et al. (2014). A national Programme Budgeting and Marginal Analysis (PBMA) of health improvement spending across Wales: disinvestment and reinvestment across the life course. *BMC Public Health*, 14, 837.
- Frick, K.D. & Krunz, J.L. (2008). Understanding cost-effectiveness research applied to social work. *Social Work and Public Health*, 23(6) 7-21.
- Goddard, M., Kasteridis, P., Jacobs, R., Santos, R. & Mason, A. (2016). Bridging the gap: the impact of quality of primary care on duration of hospital stay for people with dementia. *Journal of Integrated Care*. pp. 15-25.
- Knapp, M. (2013). *Prevention: wrestling with new economic realities*. *Tizard learning disability review*, 18(4), 186-191.
- Landeiro, F., Leal, J. & Gray, A.M. (2016). The impact of social isolation on delayed hospital discharges of older hip fracture patients and associated costs. *Osteoporosis International*, 27, 737.
- Marsh, K., Phillips, C., Fordham, R., Bertranou, E. & Hale, J. (2012). Estimating cost-effectiveness in public health: a summary of modelling and valuation methods, *Health Economics Review*, 2(1), 1-6.
- Mitchell, P., Husbands, S., Byford, S., Kinghorn, P., Bailey, C., Peters, T. & Coast, J. (2021). Challenges in developing capability measures for children and young people for use in the economic evaluation of health and care interventions *Health Economics*, 30, 1990-2003.
- Rutter, M. & Quinn, D. (1984) Parental psychiatric disorder: Effects on children. *Psychol Medicine*, 14(4), 853-880.
- Sanders, T., Grove, A., Selway, S., Hampshire, S. & Goyder E. (2017). Incorporation of health economic modelling tool into public health commissioning: Evidence in use in a politicised context. *Social Science and Medicine*, 186, 122-129.
- Stein, K. V., Evers, S., Rutten-van Molken, M., Paulus, A. & Tsiachristas, A. (2016). Kicking off the Special Interest Group Health Economics in Integrated Care – key questions and actions to move research forward. *International Journal of Integrated Care*, 16(6).
- Teresi, J.A, Ocepek-Welikson, K., Toner, J.A., Kleinman, M., Ramirez, M., Eimicke, J.P., Gurland, B.J. & Siu, A. (2017). Methodological issues in measuring subjective well-being and quality-of-life: Applications to assessment of affect in older, chronically and cognitively impaired, ethnically diverse groups using the Feeling Tone Questionnaire. *Applied Research in Quality of Life*, 12(2) 251-288.

Defnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr

- All Wales People First (2020). The Effect of the Coronavirus Pandemic on People with Learning Disabilities Across Wales. Phase Two – Amber. Ar gael ar: [he Effect of the Coronavirus Pandemic on People with Learning Disabilities Across Wales](#).
- Alzheimer's Society Cymru (2018). Gofal Dementia Siaradwyr Cymraeg. Ar gael ar: [Welsh Speakers' Dementia Care](#).
- Burrows et al. (2021). Voices of Carers during the COVID-19 Pandemic: Messages for the future of unpaid caring in Wales. Prifysgol Caerdydd/Cardiff University. Ar gael ar: [Voices of Carers during the COVID-19 Pandemic](#).
- Carers UK (2021). State of Caring 2021. A snapshot of unpaid care in the UK. Ar gael ar: [A snapshot of unpaid care in the UK](#).
- Gofalwyr Cymru / Carers Wales (2022). Uwchgynhadledd Gofalwyr Cymru, 2022 Report. Ar gael ar: [Wales Carer Summit, 2022 Report](#).

Gofalwyr Cymru / Carers Wales (2020a). COVID-19 Briefing: Impact on Unpaid Carers in Wales. Policy briefing. Ar gael ar: [COVID-19 Briefing: Impact on Unpaid Carers in Wales](#).

Gofalwyr Cymru / Carers Wales (2020b). Track the Act: Briefing 5. Monitoring the 4th year of implementation of the Social Services and Well-being (Wales) Act 2014. Ar gael ar: [Track the Act: Briefing 5](#).

Gofalwyr Cymru / Carers Wales (2019a). State of Caring 2019. Ar gael ar: [State of Caring 2019](#).

Gofalwyr Cymru / Carers Wales (2019b). Track the Act: Briefing 4. Monitoring the 3rd year of implementation of the Social Services and Well-being (Wales) Act 2014. Ar gael ar: [Track the Act: Briefing 4](#).

Carers Week (2022). Make caring visible, valued, and supported. Carers Week 2022 report. Ar gael ar: [Make caring visible, valued, and supported](#).

Comisiynydd Plant Cymru (2021). The Right Way. A children's rights approach for social care in Wales. Ar gael ar: [The Right Way. A children's rights approach for social care in Wales](#).

Comisiynydd Plant Cymru (2020). Coronavirus and Me: Understanding how disabled children and young people have experienced the pandemic in Wales. Ar gael ar: [Coronavirus and Me: Understanding how disabled children and young people have experienced the pandemic in Wales](#).

Comisiynydd Plant Cymru (2020). No Wrong Door: bringing services together to meet children's needs. Ar gael ar: [No Wrong Door](#).

Comisiynydd Plant Cymru (2018a). 'Don't hold back': Transitions to adulthood for young people with learning disabilities. Ar gael ar: [Don't hold back](#).

Comisiynydd Plant Cymru (2018b). Hidden Ambitions. Wales' commitment to young people leaving care. Ar gael ar: [Hidden Ambitions](#).

Comisiynydd Plant Cymru (2018c). Hidden Ambitions. One year on: A follow-up report on local authorities' progress and good practice in supporting care leavers. Ar gael ar: [Hidden Ambitions. One year on](#)

Cooke, K., Iredale, R., Williams, R. & Wooding, N. (2019a). Measuring the Mountain: What Really Matters in Social Care to Individuals in Wales. Final Report. University of South Wales. Ar gael ar: [Measuring the Mountain](#).

Foster, D. (2021). Locked out: liberating disabled people's lives and rights in Wales beyond COVID-19. Welsh Government. Ar gael ar: [Locked out](#).

Harries, S. & Bryer, N. (2021). Evaluation of More Than Just Words..., the follow-on strategic framework for Welsh language services in health, social services and social care, 2016-2019: Final Report. Cardiff: Welsh Government, GSR report number 55/2021. Ar gael ar: [Evaluation of More Than Just Words](#).

Iredale, R. & Cooke, K. (2020a). Understanding what matters in social care: experiences of care and support services and being an unpaid carer in Wales. Final Report. University of South Wales. Ar gael ar: [Understanding what matters in social care](#).

Cynulliad Cenedlaethol Cymru. Health, Social Care and Sport Committee (2019). Caring for our future: An enquiry into the impact of the Social Services and Well-being (Wales) Act 2014 in relation to carers. Ar gael ar: [Caring for our future](#).

Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru (2021). State of the Nation: 2021. Ar gael ar: [State of the Nation: 2021](#).

Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru (2020a). Leave no-one behind. Action for an age-friendly recovery. Ar gael ar: [Leave no-one behind](#).

Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru (2020b). Care Home Voices. A snapshot of life in care homes in Wales during Covid-19. Ar gael ar: [Care Home Voices](#).

Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru (2019). State of the Nation. An overview of growing older in Wales. Ar gael ar: [State of the Nation](#).

Roberts, L., Rees, A., Mannay, D., Bayfield, H., Corliss, C., Diaz, C. & Vaughan, R. (2021). Corporate parenting in a pandemic: Considering the delivery and receipt of support to care leavers in Wales during Covid-19. Children and Youth Services Review, 128.

Templeton, F., Mitchell, D. & Luff, R. (2021). Review of evidence relating to unpaid carers' needs assessments in Wales. Social Care Institute for Excellence. Ar gael ar: [Review of evidence relating to unpaid carers' needs assessments in Wales](#).

Llywodraeth Cymru Llywodraeth Cymru (2021a). Strategy for unpaid carers. Ar gael ar: [Strategy for unpaid carers](#).

Llywodraeth Cymru (2021b). Social Services activity: April 2020 to March 2021. Ar gael ar: [Social Services activity: April 2020 to March 2021](#).

Williams, S. N. (2022). Public attitudes to social care in Wales following the COVID-19 pandemic. [Public attitudes to social care in Wales following the COVID-19 pandemic](#).

Rhestr Gyfeirio B – Cyhoeddiadau ychwanegol a ddyfynnwyd yn yr Adroddiad Technegol

Llesiant

- Anthony, R., Moore, G., Page, N. Hewitt, G, Murphy, S. & Melendez-Torres, G.J. (2022). Measurement invariance of the short Warwick-Edinburgh Mental Wellbeing Scale and latent mean differences (SWEMWBS) in young people by current care status. *Quality of Life Research*, 31, 205–213.
- Azizan, N. & Z. Mahmud. (2018). Determinants of Subjective Well-Being: A Systematic Review. *Environment-Behaviour Proceedings*, 3(7), 135-141.
- Bache, I. & Reardon, L. (2013). An idea whose time has come? Explaining the rise of well-being in British politics. *Political Studies*, 61(4), 898-914.
- Ben-Arieh, A. & Frønes, I. (2011). Taxonomy for child well-being indicators: A framework for the analysis of the well-being of children. *Childhood*, 18(4), 460-476.
- Bowling, A. (2010). Do older and younger people differ in their reported well-being? A national survey of adults in Britain. *Family Practice*, 28(2), 145-155.
- Bradshaw, J., Keung, A., Rees, G. & Goswami, H. (2011). Children's subjective well-being: International comparative perspectives. *Children and Youth Services Review*, 33(4), 548-556.
- Charles, S. T. & Carstensen, L. L. (2010). Social and emotional aging. *Annual Review of Psychology*, 61, 383-409.
- Cordis-Bright. (2021). Brief 3: Supporting children from BAMER groups with mental health and wellbeing needs. Final Report. Barnardo's Ar gael ar: [Supporting children from BAMER groups](#).
- Cunningham, N., Cunningham, T. & Robertson, J. (2019). Understanding and Measuring the Wellbeing of Carers of People With Dementia. *The Gerontologist*, 59(5), 552-564.
- D'Acci, L. (2011). Measuring well-being and progress. *Social Indicators Research*, 104(1), 47-65.
- Domínguez-Serrano, M., del Moral-Espín, L. & Gálvez Muñoz, L. (2019). A well-being of their own: Children's perspectives of well-being from the capabilities approach. *Childhood*, 26(1), 22-38.
- Dronavalli, M. & Thompson, S.C. (2015). A systematic review of measurement tools of health and well-being for evaluating community-based interventions. *Journal of Epidemiol Community Health*, 69(8), 805-815.
- Easterlin (1974). "Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence" (PDF). In Paul A. David; Melvin W. Reder (eds.). *Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honor of Moses Abramovitz*. New York: Academic Press, Inc.
- Eckersley, R. (2011). A new narrative of young people's health and well-being. *Journal of Youth Studies*, 14(5), 627-638.
- Fabian, M. (2018). A Theory of Subjective Wellbeing. PhD Thesis: The Australian National University.
- Fancourt, D. & Steptoe, A. (2018). Community group membership and multidimensional subjective well-being in older age. *Epidemiol Community Health*, 72(5), 376-382.
- Forgeard, M. J., Jayawickreme, E., Kern, M. L. & Seligman, M. E. (2011). Doing the right thing: Measuring well-being for public policy. *International Journal of Well-being*, 1(1).
- Frijters, P. & Beatton, T. (2012). The mystery of the U-shaped relationship between happiness and age. *Journal of Economic Behaviour & Organization*, 82(2-3), 525-542.

- Hardoon, D., Hey, N. & Brunetti, S. (2020). Wellbeing evidence at the heart of policy. What Works for Wellbeing. Ar gael ar: [What Works for Wellbeing](#).
- Hart, C. S. & Brando, N. (2018). A capability approach to children's well-being, agency and participatory rights in education. *European Journal of Education*, 53(3), 293-309.
- Jivraj, S. & Nazroo, J. (2014). Determinants of socioeconomic inequalities in subjective well-being in later life: A cross-country comparison in England and the USA. *Quality of Life Research*, 23(9), 2545-2558.
- Kassenboehmer, S. C. & Schmidt, C. M. (2011). Beyond GDP and back: what is the value-added by additional components of welfare measurement?. *Ruhr Economic Paper*, (239).
- Kenny, C. (2011). Bentham from the Crypt Once More: Politicians in Pursuit of Happiness (No. id: 4332).
- Ku, P. W., Fox, K. R. & Chen, L. J. (2016). Leisure-time physical activity, sedentary behaviours and subjective well-being in older adults: An eight-year longitudinal research. *Social Indicators Research*, 127(3), 1349-1361.
- Layard, R. (2010). Measuring Subjective Well-Being. *Science*, 327, 534-535.
- Litwin, H. & Stoeckel, K. J. (2013). Social networks and subjective wellbeing among older Europeans: does age make a difference?. *Ageing & Society*, 33(7), 1263-1281.
- Long, S. J., Evans, R. E., Fletcher, A., Hewitt, G., Murphy, S., Young, H. & Moore, G. F. (2017). Comparison of substance use, subjective well-being and interpersonal relationships among young people in foster care and private households: A cross sectional analysis of the School Health Research Network survey in Wales. *BMJ Open*, 7(2), 1–10.
- Martyr, A., Nelis, S. M., Quinn, C., Wu, Y. T., Lamont, R. A., Henderson, C., & Morris, R. G. (2018). Living well with dementia: a systematic review and correlational meta-analysis of factors associated with quality of life, well-being and life satisfaction in people with dementia. *Psychological Medicine*, 48(13), 2130-2139.
- McLellan, R. & Steward, S. (2015). Measuring children and young people's well-being in the school context. *Cambridge Journal of Education*, 45(3), 307-332.
- Mogul, E., Kallitsoglou, A, Essau, C. & Castro-Kemp, S. (2022). Caregiver-Reported Changes in the Socioemotional Wellbeing and Daily Habits of Children With Special Educational Needs During the First COVID-19 National Lockdown in the United Kingdom. *Frontiers in Education*. Ar gael ar: [Changes in the Socioemotional Wellbeing and Daily Habits](#) .
- Moreno, A. & Vicente-Virseda, J. A. (2016). Family Situation, Social Protection, and Well-being of Older Adults from an European Comparative Perspective. *Research on Ageing and Social Policy*, 4(2), 96-127.
- Muffels, R. & Headey, B. (2013). Capabilities and choices: Do they make Sen'se for understanding objective and subjective well-being? An empirical test of Sen's capability framework on German and British panel data. *Social Indicators Research*, 110(3), 1159-1185.
- Comisiwn Cynulliad Cenedlaethol Cymru (2017) Cymunedau yn Gyntaf – Gwersi a Ddysgwyd. Caerdydd: Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau.
- O'Connor, R.C., Wetherall, K., Cleare, S., McClelland, H., Melson, A.J., Niedzwiedz, C.L., O'Carroll, R.E., O'Connor, D.B., Platt, S., Scowcroft, E., Watson., B, Zortea, T., Ferguson, E. & Robb, K.A. (2021). Mental health and well-being during the COVID-19 pandemic: longitudinal analyses of adults in the UK COVID-19 Mental Health & Wellbeing study. *British Journal of Psychiatry*, 218(6), 326-333.

- Peasgood, T., Carlton, J. & Brazier, J. (2019). A Qualitative Study of the Views of Health and Social Care Decision-Makers on the Role of Wellbeing in Resource Allocation Decisions in the UK. *Economies*, 7(1), 1-13.
- Peterson, C., Park, N. & Seligman, M. E. (2005). Orientations to happiness and life satisfaction: The full life versus the empty life. *Journal of Happiness Studies*, 6(1), 25-41.
- Petty, S., Griffiths, A., Coleston, D.M. & Dening, T. (2020). Improving emotional well-being for hospital-based patients with dementia. *Quality in Ageing and Older Adults*, 22(1), 56-67.
- Pillai, N. (2013). "All's well that ends well!" subjective well-being: an epistemic enquiry.
- Pinto, S., Fumincelli, L., Mazzo, A., Caldeira, S. & Martins, J.C. (2017). Comfort, well-being and quality of life: Discussion of the differences and similarities among the concepts. *Porto Biomed* 2(1):6-12.
- Robison, O.M.E.F., Inglis, G. & Egan, J. (2020). The health, well-being and future opportunities of young carers: a population approach. *Public Health*. 185,139-143.
- Ryder, R., Edwards, A. & Clements, K. (2017). Measuring the wellbeing of children in care. Views from the frontline and opportunities for change. National Children's Bureau. Ar gael ar: [Measuring the wellbeing of children in care](#).
- Sabolova, K., Birdsey, N., Stuart-Hamilton, I. & Cousins, A. (2020). A cross-cultural exploration of children's perceptions of wellbeing: Understanding protective and risk factors. *Children and Youth Services Review*, 110.
- Salvador-Carulla, L., Lucas-Carrasco, R., Ayuso-Mateos, J.L. & Miret, M. (2014). Use of the terms "Well-being" and "Quality of Life" in health sciences: A conceptual framework. *The European Journal of Psychiatry*. 28, 50-65.
- Selwyn, J. & Briheim-Crookall, L. (2017). Our Lives, Our Care: Looked after children's views on their well-being. Ar gael ar: [Our Lives, Our Care](#).
- Sen A. (1987). *The Standard of Living*. (Hawthorne G). Cambridge: Cambridge University Press.
- Shukla, M. (2022). A network analysis of adolescent mental well-being during the coronavirus pandemic: Evidence for cross-cultural differences in central features. *Personality and Individual Differences*, 186, 1-7.
- Siedlecki, K. L., Salthouse, T. A., Oishi, S. & Jeswani, S. (2014). The relationship between social support and subjective well-being across age. *Social Indicators Research*, 117(2), 561-576.
- Simone, P. M. & Haas, A. L. (2013). Frailty, leisure activity and functional status in older adults: Relationship with subjective wellbeing. *Clinical Gerontologist*, 36(4), 275-293.
- Stephoe, A., Deaton, A. & Stone, A. A. (2015). Subjective wellbeing, health, and ageing. *The Lancet*, 385(9968), 640-648.
- Street, M. (2020). Theorising child well-being: Towards a framework for analysing Early Childhood Education policy in England. *Journal of Early Childhood Research*, 19(2), 211-224.
- Stutzer, A. & Frey, B. S. (2012). Recent developments in the economics of happiness: A selective overview. *Recent Developments in the Economics of Happiness: A Selective Overview*. IZA Discussion Paper, (7078).
- Taylor, D. (2011). Wellbeing and welfare: A psychosocial analysis of being well and doing well enough. *Journal of Social Policy*, 40(4), 777-794.
- Thevenon, O., Clarke, C., Dirwan, G. & Fluchtmann, J. (2021). *Measuring what matters for child well-being and policies*. OECD Publishing.

- Trecartin, S. M. & Cummings, S. M. (2018). Systematic review of the physical home environment and the relationship to psychological well-being among community-dwelling older adults. *Journal of Gerontological Social Work*, 61(5), 567-582.
- Ulloa, B. F. L., Møller, V. & Sousa-Poza, A. (2013). How does subjective well-being evolve with age? A literature review. *Journal of Population Ageing*, 6(3), 227-246.
- UNICEF. (2009). Manual for the measurement of indicators for children in formal care. Ar gael ar: [Measurement of indicators for children in formal care](#).
- van der Deijl, W. (2017). Are measures of well-being philosophically adequate?. *Philosophy of the Social Sciences*, 47(3), 209-234.
- Vanhoutte, B. (2014). The multidimensional structure of subjective well-being in later life. *Journal of Population Ageing*, 7(1), 1-20.
- Vincent, S. & Jopling, M. (2018). The health and well-being of children and young people who are looked after: findings from a face-to-face survey in Glasgow. *Health and Social Care in the Community*, 26(2), 182–190.
- Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru. (2021). Evidence briefing paper: Well-Being and Equalities. Ar gael ar: [Well-Being and Equalities](#).
- Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru. (2021). Evidence briefing paper: Well-being and the impacts of Covid-19 and Brexit. Ar gael ar: [Well-being and the impacts of Covid-19 and Brexit](#).
- Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru. (2021). Evidence briefing paper: Cultural Well-Being. Ar gael ar: [Cultural Well-Being](#).
- Llywodraeth Cymru (2016). Social Services: The national outcomes framework for people who need care and support and carers who need support (March).
- Llywodraeth Cymru. (2014). Well-being statement for people who need care and support and carers who need support. Ar gael ar: [Well-being statement for people who need care and carers](#).
- What works wellbeing. (2020). Rapid Evidence Assessment of Wellbeing Impact Evaluations using ONS4 Personal Wellbeing Measures. Solutions for Public Health. Ar gael ar: [Assessment of Wellbeing Impact Evaluations](#).
- Efydliad Iechyd y Byd/World Health Organisation. (2001). International classification of functioning, disability and health. Geneva. Ar gael ar: [International classification of functioning, disability and health](#).
- Wu, Y.T., Nelis, S., Quinn, C., Martyr, A., Jones, I., Victor, C., Knapp, M., Henderson, C., Hindle, J., Jones, R., Kopelman, M., Morris, R., Pickett, J., Rusted, J., Thom, J., Litherland, R., Matthews, F. & Clare, L. (2020). Factors associated with self- and informant ratings of quality of life, well-being and life satisfaction in people with mild-to-moderate dementia: results from the Improving the experience of Dementia and Enhancing Active Life programme. *Age and Ageing*, 49, 446-452.

Atal ac Ymryraeth Gynnar

- Abendstern, M., Hughes, J., Clarkson, P., Tucker, S. & Challis D. (2012). Exploring the Contribution of Self-Assessment to Preventative Services in Social Care. *British Journal of Social Work*, 44, p.729-746.
- Allen, K. & Miller, R. (2012). Prevention services, social care, and older people: much discussed but little researched? NIHR School for Social Care Research: London. Ar gael ar: [Prevention services, social care, and older people](#).
- Chambers, D., Cantrell, A. & Booth, A. (2021). Recognition of risk and prevention in safeguarding of children and young people: a mapping review and component analysis of service development

- interventions aimed at health and social care professionals. *BMC Health Services Research*, 21, 1241.
- Community Catalysts. (2017). Releasing Somerset's Capacity to Care. Community micro-providers in Somerset: The impact and outcomes of the Community Catalysts project. Ar gael ar: [Releasing Somerset's Capacity to Care](#).
- Cohen, A. (2013). The Cohen Interviews: Clare Winnicott (nee BRITTON) – Interview no 24, Edited by Tim Cook and Harry Marsh. Ar gael ar: [The Cohen Interviews](#).
- Co-operatives UK. (2017). Owing our Care: Investigating the development of multi-stakeholder co-operative social care in the UK. Co-operative Care Forum, East of England Co-operative, Wales Co-operative Centre. Ar gael ar: [Owing our Care](#).
- Department for Communities and Local Government. (2009). Guidance for local authorities on how to mainstream community cohesion into other services. Ar gael ar: [Guidance for local authorities on how to mainstream community cohesion into other services](#).
- West, D. & Verity, F. (2018). Practising Sociological Social Work. Macmillan Press.
- Foot, J. & Hopkins, T. (2010). A glass half-full: how an asset approach can improve community health and well-being. Improvement and Development Agency. Ar gael ar: [A glass half-full](#).
- Health Education England, Skills for Health, and Skill for Care. (2017). Person-Centred Approaches: Empowering people in their lives and communities to enable an upgrade in prevention, wellbeing, health, care and support. A core skills education and training framework. Ar gael ar: [Person-Centred Approaches](#).
- Institute of Public Care. (2011). ADASS Eastern region. Investing in prevention for older people at the health and social care interface. Oxford Brooks University. Ar gael ar: [Investing in prevention for older people](#).
- Kern, R. & Holman, A. (2017). Mobilising Communities. Insights on Community Action for Health and Wellbeing. Nesta. Ar gael ar: [Mobilising Communities](#).
- Marczak, J., Fernandez, J.L., Manthorpe, J., Brimblecombe, N., Moriarty, J., Knapp, M. & Snell, T. (2021). How have the Care Act 2014 ambitions to support carers translated into local practice? Findings from a process evaluation study of local stakeholders' perceptions of Care Act implementation. *Health and Social Care in the Community*, 30(5), 1711-1720.
- McClellan, S., Ismail, S., Powell, J., Jones, M., Kimberlee, R., Bird, E. & Shaw, P. (2019). Systematic review of community business related approaches to health and social care. Power to Change. Ar gael ar: [Systematic review of community business related approaches to health and social care](#).
- Miller, R., Allen, K., Mangan, C. & Glasby, J. (2013). Singing from the same hymn sheet? Commissioning of preventative services from the third sector. *Journal of Integrated Care*, 21(5), 288-299.
- Miller, R., Mangan, C. & Allen, K. (2013). Older people's prevention services: Comparing perspectives of local authorities and the third sector. London: NIHR School for Social Care Research.
- Miller, R., Williams, I., Allen, K. & Glasby, J. (2014). Evidence, insight, or intuition? Investment decisions in the commissioning of prevention services for older people. *Journal of Care Services Management*, 7(4), 119-127.
- Munoz, S., Steiner, A. & Farmer, J. (2014). Processes of community-led social enterprise development: learning from the rural context. *Community Development Journal*, 50(3), 479-493.

- Obbia, P., Graham, C., Duffy, R. & Gobbens, R. (2019). Preventing frailty in older people: An exploration of primary care professionals' experiences. *International Journal of Older People and Nursing*, 15, 1-13.
- O'Rourke, G., Lloyd, L., Bezzina, A., Cameron, A. & Jessiman, T. (2021). Supporting Older Co-Resident Carers of Older People – The Impact of Care Act Implementation in Four Local Authorities in England. *Social Policy & Society*, 20(3), 371-384.
- Poppe, M., Mansour, H., Rapaport, P., Palomo, M., Burton, A., Morgan-Trimmer, S., Carter, C., Roche, M., Higgs, P., Walker, Z., Aguirre, E., Bass, N., Huntley, J., Wenborn, J. & Cooper, C. (2020). "Falling through the cracks"; Stakeholders' views around the concept and diagnosis of mild cognitive impairment and their understanding of dementia prevention. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 35, 1349-1357.
- Richards, L., Vascott, D., Bandon, C. & Manger, L. (2018). Factors that contribute to community business success. Power to Change Research Institute Report No. 13. Ar gael ar: [Factors that contribute to community business success.](#) .
- National Collaborating Centre for the Determinants of Health (nd) Let's talk moving upstream. Ar gael ar: [Let's talk moving upstream.](#)
- Richards, L., Vascott, D., Bandon, C. & Manger, L. (2018). What works: Successful community hubs. Power to Change Research Institute Report No. 14. Ar gael ar: [What works: Successful community hubs.](#)
- Richards, L., Vascott, D., Bandon, C. & Manger, L. (2018). What works: Successful health and wellbeing community businesses. Power to Change Research Institute Report No. 14. Ar gael ar: [What works: Successful health and wellbeing community businesses.](#)
- Skills for Social Care. (2019). Prevention in social care: where are we now? Ar gael ar: [Prevention in social care: where are we now.](#)
- Smith, N. & Barnes, M. (2013). New jobs old roles – working for prevention in a whole-system model of health and social care for older people. *Health and Social Care in the Community*, 21(1), 79-87.
- Social Care Institute for Excellence. (2019). Scaling up community-based models of care in Northern Ireland. SCIE highlights no.6. Ar gael ar: [Scaling up community-based models of care](#)
- Social Care Institute for Excellence. (2021). Prevention in social care, SCIE Briefing. Ar gael ar: [Prevention in social care, SCIE Briefing.](#)
- Think Local Act Personal. (2016). Engaging and Empowering Communities: Our shared commitment and call to action. Ar gael ar: [Engaging and Empowering Communities.](#)
- Verity, F., Richards, J., Read, S & Wallace, S. (2022). Towards a contemporary social care 'prevention narrative' of principled complexity: An integrative literature review. *Health & Social Care in the Community*, 30(1), 51-66.
- Voluntary Organisations Disability Group. (2019). Above and Beyond: How voluntary sector providers add value to communities. Ar gael ar: [Above and Beyond: How voluntary sector providers add value to communities.](#)
- Waid, J., Cho, M. & Marsalis, S. (2022). Mental health targets in child maltreatment prevention programs: A systematic review of randomized trials. *Children and Youth Services Review*, 136.
- Canolfan Cydweithredol Cymru/Wales Cooperative Centre. (2011). Social enterprise in the service of the public. An exploration of the benefits and barriers for social enterprises in designing and delivering public services in Wales. CM International and Rocket Science. Ar gael ar: [Social enterprise in the service of the public.](#)

Wilding, J. & Barton, M. (2009). Evaluation of the Strengthening Families, Strengthening Communities Programme 2005/6 and 2006/7. Race Equality Foundation. Ar gael ar: https://researchplusnfk.files.wordpress.com/2014/06/sfsc-full-report-january-2009_0.pdf.

Cyd-gynhyrchu

Aabe, N., Fox, F., Rai, D. & Redwood, S. (2019). Inside, outside, and in-between: The process and impact of co-producing knowledge about autism in a UK Somali community. *Health Expectations*, 22, 752-760.

Armstrong, A., Cansdale, M., Collis, A.R., Collis, B.E., Rice, S. & Walmsley, J. (2019). What makes a good self-advocacy project? The added value of co-production in *Disability and Society*, 34(7-8), 1289-1311.

Allen, K., Needham, C., Hall, K. & Tanner, D. (2018). Participatory research meets validated outcome measures: Tensions in the co-production of social care evaluation. *Social Policy Administration*, 53(2), 311-325.

Andrews, N., Gabbay, J., le May, A., Miller, E., O'Neill, M. & Petch, A. (2015). Developing Evidence-Enriched Practice In Health And Social Care With Older People. Joseph Rowntree Foundation. Ar gael ar: [Developing Evidence-Enriched Practice In Health And Social Care](#).

Andrews, N., Driffield, D. & Poole, V. (2009). All Together Now: A collaborative and relationship-centred approach to improving assessment and care management with older people in Swansea. *Quality in Ageing*, 10(3), 12-23.

Askheim, O.P., Christensen, K., Fluge, S. & Guldvik, I. (2016). User participation in the Norwegian Welfare Context: an Analysis of Policy Discourses. *Journal of Social Policy*, 46(3), 583-601.

Baines, R.L. (2018). Patient and public involvement in the design, administration and evaluation of patient feedback tools, an example in psychiatry: a systematic review and critical interpretative synthesis. *Journal of Health Services Research and Policy*, 24(2), 130-142.

Beresford, P. (2013). *Beyond the Usual Suspects*, Shaping Our Lives. Ar gael ar: [Beyond the Usual Suspects, Shaping Our Lives](#).

Bester, K., McGlade, A. & Darragh, E. (2021). Is co-production working well in recovery colleges? Emergent themes from a systematic narrative review. *The Journal of Mental Health Training, Education and Practice*, 17(1), 48-60.

Bianchi, C., Bovaird, T. & Loeffler, E. (2017). Applying a Dynamic Performance Management Framework to Wicked Issues: How Coproduction Helps to Transform Young People's Services in Surrey County Council, UK. *International Journal of Public Administration*, 40(10).

Bovaird, T. & Loeffler, E. (2014). Bringing the power of the citizen into local public services – An evidence review, Cardiff: Llywodraeth Cymru. Ar gael ar: [Bringing the power of the citizen into local public services](#).

Bovaird, T., Van Ryzin, G.G., Loeffler, E. & Parrado, S. (2014). Activating Citizens to Participate In Collective Co-Production of Public Services. *Journal of Social Policy*, 44(1), 1-23.

Bovaird, T. & Loeffler, E. (2012). From Engagement to Co-production: The Contribution of Users and Communities to Outcomes and Public Value. *Voluntas*, 23, 11, pp. 1119-1138.

Clarke C., Wilkinson, H., Keady, J. & Gibb, C. (2011). Risk and Dementia Care. London: Jessica Kingsley.

Compton, L., Wilkinson, P. & Lawn, L. (2017) North West Surrey's locality hubs – delivering integrated care. *International Journal of Integrated Care*, 17(5), pp. 1-8.

- Connolly, J., Munro, A., MacGillivray, S., Mulherin, T., Toma, M., Gray, N. & Anderson, J. (2022). The Leadership of Co-Production in Health and Social Care Integration in Scotland: A Qualitative Study. *Journal of Social Policy*, 1-20.
- Cree, L., Brooks, H.L., Berzins, K., Fraser, C., Lovell, K. & Bee, P. (2015). Carers' experiences of involvement in care planning: a qualitative exploration of the facilitators and barriers to engagement with mental health services. *BMC Psychiatry*, 15, 208.
- Curran, T., Jones, M., Ferguson, S., Reed, M., Lawrence, A., Cull, N. & Stabb, M. (2021). Disabled young people's hopes and dreams in a rapidly changing society: a co-production peer research study. *Disability & Society*, 36(4), 561-578.
- Dent, N. (2019). Appreciating collaborative service improvement – a case study on using appreciative inquiry methodology in co-production in mental health. *Mental Health and Social Inclusion*, 23(3), 105-111.
- Dewa, L., Lawrence-Jones, A., Crandell, C., Jaques, J., Pickles, K., Lavelle, M., Pappa, S. & Aylin, P. (2019). Reflections, impact, and recommendations of a co-produced qualitative study with young people who have experience of mental health difficulties. *Health Expectations*, 24(1), 134-146.
- Dodd, E., Ismail, S. & Christopher, G. (2022). Nostalgic conversations: The co-production of an intervention package for people living with dementia and their spouse. *Dementia*, 21(2), 489-502.
- Eoyang, G. & Oakden, J. (2016). Adaptive Evaluation: A synergy between complexity theory and evaluation practice. *Emergence: Complexity and Organization*, 18(3-4).
- Escobar, O. (2011). Public Dialogue and Deliberation: A communication perspective for public engagement practitioners. Beacons for Public Engagement. Ar gael ar: [Public Dialogue and Deliberation](#).
- Fang, Q., Fisher, K. & Li, B. (2021). How can coproduction help to deliver culturally responsive disability support? A case study from Australia. *Health and Social Care in the Community*, 29, 396-404.
- Faulkner, A., Carr, S., Gould, D., Khisa, C., Hafford-Letchfield, T., Cohen, R., Megele, C. & Holley, J. (2020). "Dignity and respect": An example of service user leadership and co-production in mental health research. *Health Expectations*, 24, 10-19.
- Fledderus, J., Brandsen, T. & Honingh, M. (2014). Restoring Trust Through the Co-Production of Public Services: A theoretical elaboration. *Public Management Review*, 16(3), 424-443.
- Fusco, F., Marsillo, M. & Guglielmetti, C. (2020). Co-production in health policy and management: a comprehensive bibliometric review. *BMC Health Services Research*, 20, 504.
- Greenhalgh, T., Howick, J. & Maskrey, N. (2014). Evidence based medicine: a movement in crisis? *British Medical Journal*, 348.
- Gunasekara, I., Patterson, S. & Scott, J.G. (2017). 'What makes an excellent mental health doctor?' A response integrating the experiences and views of service users with critical reflections of psychiatrists. *Health and Social Care in the Community*, 25(6), 1752-1762.
- Hall, B.L. & Tandon, R. (2017). Decolonization of knowledge, epistemicide, participatory research and higher education. *Research for All*, 1(1), 6–19.
- Hall, B.L. & Tandon, R. (2017). Participatory research: Where have we been, where are we going? – A dialogue. *Research for All*, 1(2), 365-74.
- Hartworth, C., Simpson, D. & Attewell, H. (2020). Coproduction, participation, and empowerment: A participatory evaluation of a young care leavers project in prison. *Probation Journal*, 68(1), 107-115

- Harris, M. & Boyle, D. (2009). *The Challenge of Co-production*, London: New Economics Foundation.
- Heron, G. & Steckley, L. (2020). Digital storytelling using co-production with vulnerable young people. *Journal of Social Work*, 20(4), 411-430.
- Hill, L., Brandeau, G., Truelove, E. & Lineback, K. (2014). *Collective Genius: The Art and Practice of Leading Innovation*, Boston: Harvard Business School Publishing.
- Huss, E. (2018). Arts as a Methodology for Connecting between Micro and Macro Knowledge in Social Work: Examples of Impoverished Bedouin Women's Images in Israel. *British Journal of Social Work*, 48(1), 73-87.
- Masterson, D., Joseffson, K.A., Robert, G., Nylander, E. & Kjellstrom, S. (2021). Mapping definitions of co-production and co-design in health and social care: A systematic scoping review providing lessons for the future. *Health Expectations*, 25(3), 902-913.
- McGregor, J., Repper, J. & Brown, H. (2014). 'The college is so different from anything I have done'. A study of the characteristics of Nottingham recovery college. *Journal of Mental Health Training, Education and Practice*, 9(1), 3-15.
- Park, S. (2020). Beyond patient-centred care: a conceptual framework of co-production mechanisms with vulnerable groups in health and social service settings. *Public Management Review*, 22(3), 452-474.
- Patton, S., McGlade, A. & Elliott, J. (2021). Does training in co-production lead to any real change in practice? Reflections from practitioners in Northern Ireland: Managing Community Care. *Journal of Integrated Care*, 29(2), 141-152.
- Percy-Smith, B. & Dalrymple, J. (2018). Stories from journeys to the edge of care: Challenges for children and family services. *Children and Youth Services Review*, 94, 216-224.
- Pritchard, R., Bhavsar, S, Campbell-Morris, P, Modi, P, Nugent, M. & Hughes, J. (2021). Lessons from the field: The role of agility in a coproduction project encompassing the COVID-19 pandemic. *Health Expectations*, 25, 499-505.
- Jalonen, H., Puustinen, A. & Raisio, H. (2012). The hidden side of co-production: When self-organisation fails and emergence overtakes. Conference Paper: Transatlantic Dialogue on Transitions in Governance, Nijmegen, The Netherlands.
- Warsen, R., Nederhand, J., Hans Klijn, E., Grotenbreg, S. & Koppenjan, J. (2018) What makes public-private partnerships work? Survey research into the outcomes and the quality of cooperation in PPPs. *Public Management Review*, 20(8), 1165-1185.
- Sancino, A. & Jacklin-Jarvis, C. (2016). Co-production and Inter-organisational Collaboration in the Provision of Public Services: A Critical Discussion. In Fugini, M. (2016). *Co-Production in the Public Sector*, Springer.
- Sicilia, M., Guarini, E., Sancino, A., Andreani, M. & Ruffini, R. (2016). Public services management and co-production in multi-level governance. *International Review of Administrative Sciences*, 82(1), 8-27.
- Steiner, A., McMillan, C. & O'Connor, C. (2022). Investigating the contribution of community empowerment policies to successful coproduction - evidence from Scotland. *Public Management Review*.
- Van Der Graaf, P. Cheetham, M., Redgate, S., Humble, C. & Adamson, A. (2021). Co-production in local government: process, codification and capacity building of new knowledge in collective reflection spaces. Workshops findings from a UK mixed methods study. *Health Research Policy & Systems*, 19(1), 1-13.

Voorberg, W.H., Bekkers, V. J. J. M. & Tummers, L.G. (2015). A Systematic Review of Co-Creation and Co-Production: Embarking on the social innovation journey. *Public Management Review*, 17(9), 1333-1357.

Wilton, C. (2021). Coproduction and partnership with people and communities. *BMJ Leader*, 5, 79-82.

Aml-asiantaeth

Alderwick, H., Hutchings, A., Briggs, A. & Mays, N. (2021). The impacts of collaboration between local health care and non-health care organizations and factors shaping how they work: a systematic review of reviews. *BMC Public Health*, 21, 753.

Alter, C. & Hage, J. (1993). Organizations working together. Newbury Park, Ca. Sage Publications.

Abendstern, M., Rowan, J., Loynes, N., Hughes, J., Sutcliffe, C., Axelsson, D.R. & Axelsson SB. (2006). Integration and collaboration in public health—a conceptual framework. *International Journal of Health Plan Management*, 21(1), 75-88.

Baginsky, M. & Manthorpe, J. (2021). Multiagency working between children's social care and schools during COVID-19: case study experiences from English local authorities and international reflections. *Journal of Integrated Care*, 30(2), 134-145.

Barber, K. & Wallace, C. (2012). 'Happily independent' – configuring the Gwent frailty support and wellbeing worker. *Journal of Integrated Care*, 20(5), 308-321.

Beacon, A. (2015). Practice-integrated care teams – learning for a better future. *Journal of Integrated Care*, 23(2), 74-87.

Benson, J. K. (1975). The interorganisational network as a political economy. *Administrative Science Quarterly*, 20(2), 229–249.

Bhaumik, S., Watson, J., Barrett, M., Raju, B., Burton, T. & Forte, J. (2011). Transition for Teenagers with Intellectual Disability: Carers' Perspectives. *Journal of Practice in Intellectual Disabilities*, 8(1), 53-61.

Boon, H., Verhoef, M., O'Hara, D. & Findlay, B. (2004). From parallel practice to integrative health care: a conceptual framework. *BMC Health Services Research*, 1,4 (1), 15.

Carlsson-Wall, M., Krause, K. & Lind, J. (2011). The interdependencies of intra- and inter-organisational controls and work practices—The case of domestic care of the elderly. *Management Accounting Research*, 22, 313-329.

Challis, D. (2016). Care coordination for adults and older people: The role and contribution of the non-statutory sector. *Journal of Integrated Care*, 24(5/6), 271-281.

Cheminais, R. (2009). Effective multi-agency partnerships: putting every child matters into practice. Los Angeles, London: SAGE.

Cheng, S.M. & Catallo, C. (2020). Conceptual framework: factors enabling collaborative healthcare and social services integration. *Journal of Integrated Care*, 28(3), 215-229.

Christensen, J.H., Block, P., Moller, S.R., Sogaard, C.P., Klinker, C.D., Aagaard-Hansen, J. & Bentsen, P. (2018). Health in All local Policies: Lessons learned on intersectoral collaboration in a community-based health promotion network in Denmark. *International Journal of Health Plan Management*, 34(1), 216-231.

Citrin, D. et al (2018). Developing and deploying a community healthcare worker-driven, digitally enabled integrated care system for municipalities in rural Nepal. *Healthcare*, 6(3), 197-204.

- Collaborate Foundation. (2018). *The State of Collaboration: How ready are we to work together*. Ar gael ar: [The State of Collaboration](#).
- Compton, L., Wilkinson, P. & Lawn, L. (2017) North West Surrey's locality hubs – delivering integrated care. *International Journal of Integrated Care*, 17(5), pp. 1-8.
- Connolly, J., Barnes, J., Guerra, J. & Pyper, R. (2020). The facilitators of interagency working in the context of European public services reform. *Contemporary Social Science*, 15(5), 533-547.
- Crocker, H. & Kelly, L., Harlock, J., Fitzpatrick, R. & Peters, M. (2020). Measuring the benefits of the integration of health and social care: qualitative interviews with professional stakeholders and patient representatives. *BMC Health Services Research*, 20, 515.
- Czypionka, T., Kraus, M., Reiss, M., Baltaxe, E., Roca, J., Ruths, S., Stokes, J., Struckmann, V., Hacek, R.T., Zemplyeni, A., Hoedemakers, M. & Rutten-van Molken, M. (2020). The patient at the centre: evidence from 17 European integrated care programmes for persons with complex needs. *BMC Health Services*, 20,1102.
- De Guinea, A.O. (2011). The Level Paradox of E-Collaboration: Dangers and Solutions. *International Journal of e-collaboration* 7(4), 1-21.
- De Ridder, R., Bourgeois, J., Van den Bogaert, S. & Van der Brempt, I. (2017). Implementing integrated Care in Belgium: a nationwide mobilization. *International Journal of Integrated Care*, 17(5), 1-8.
- Deloitte Centre for Health Solutions. (2019). The transition to integrated care: Population health management in England. Ar gael ar: [The transition to integrated care](#).
- Dickinson, H. & Neal, C. (2011). Single Point of Access to Third Sector Services: The Conwy Collaborative Approach. *Journal of Integrated Care*, 19:2.
- Drysdale, C. (2017). Integrated care in practice. *International Journal of Integrated Care*, 17(5), 1-8.
- Dubuc, Nicole et al. (2016). Development of a Computerized Integrated-Care-Pathway System to Support People-Centred and Integrated Care: Usefulness of the Participatory Design Method. *International Journal of Integrated Care*, 16(6), 1-8.
- Erens, B., Wistow, G., Mays, N., Manacorda, T., Douglas, N., Mournier-Jack, S. & Duran, M.A. (2019). Can health and social care integration make long-term progress? Findings from key informant surveys of the integration Pioneers in England. *Journal of Integrated Care*, 28(1),14-26.
- Hansson, J. et al (2010) Coordination in networks for improved mental health service, in *International Journal of Integrated Care*, 10, 25.
- Henttonen, K., Lahikainen, K. & Jauhiainen, T. (2016). Governance Mechanisms in Multi-Party Non-Profit Collaboration. *Public Organisation Review*, 16, 1-16.
- Hebert, R. (2015). Evaluation of the Implementation of PRISMA, a Coordination-Type Integrated Service Delivery System for Frail Older People in Québec. *Journal of Integrated Care*, 16:6.
- Henderson, L., Bain, H, Allan, E. & Kennedy, C. (2020). Integrated health and social care in the community: A critical integrative review of the experiences and well-being needs of service users and their families. *Health and Social Care in the Community*, 29, 1145-1168.
- Holding, E., Blank, L., Crowder, M. & Goyder, E. (2020). Bridging the gap between the home and the hospital: a qualitative study of partnership working across housing, health and social care. *Journal of Interprofessional Care*, 34(4), 493-499.
- Hummell, E., Venning, A., Foster, M., Fisher, K. & Kuipers, P. (2020). A rapid review of barriers and enablers of organisational collaboration: Identifying challenges in disability reform. Australia in *Australian Journal of Social Issues*, 00, 1-17.

- Huxham, C. & Vangen, S. (2005). *Managing to collaborate. The theory and practice of collaborative advantage*. Abingdon, Routledge.
- Hopwood, A.G. (1974). *Accounting and Human Behaviour*. Haymarket Publishing: London.
- Karlsson, F., Frostenson, M., Prenkert, F., Kolkowska, E. & Helin, S. (2017). Inter-organisational information sharing in the public sector: A longitudinal case study on the reshaping of success factors. *Government Information Quarterly*, 34, 567-577.
- Keeling, D., Rigby, M. & Carroll, A. (2017). Assessing National Practice and Preparedness for Integrated Care Delivery Ireland. *International Journal of Integrated Care*, 17(5), 1-8.
- Kodner DL. & Spreeuwenberg C. (2002). Integrated Care: meaning, logic, applications, and implications - a discussion paper. *International Journal of Integrated Care*, 2(4).
- Meng, L., Yong, O. & Cameron, A. (2019) What is the relevance of policy transfer and policy translation in integrated care development?, *Journal of Integrated Care*, 27(1), 5-14.
- Lalani, M. & Marshall, M. (2020). Co-location, an enabler for service integration? Lessons from an evaluation of integrated community care teams in East London. *Health and Social Care in the Community*, 30, 388-396
- Lennox-Chhugani, N. & Crossely, K. (2017) Readiness Assessment Tool: Strengthening Implementation of Integrated Care. *International Journal of Integrated Care*, 17(5), 1-8.
- Leutz, W N. (1999). Five laws for integrating Medical and Social Services: Lessons from the United States and the United Kingdom. *The Millbank Quarterly*, 77(1), 77- 110.
- Leutz, W.N. (2005). Reflections on Integrating Medical and Social Care: Five Laws Revisited. *Journal of Integrated Care*, 13(5), 3-12.
- Levine, S. & White, P. E. (1962). Exchange as a conceptual framework for the study of interorganizational relationships. *Administrative Science Quarterly*, 5(4), 583–601.
- Lintz, G. (2016). A Conceptual Framework for Analysing Intermunicipal Cooperation on the Environment. *Regional Studies*, 50(6), 956-970.
- Lyon, F (2013). Social Innovation, co-operation, and competition: inter-organisational relations for social enterprises in the delivery of public services. In Nicolls, A. & Murdock, A. (2012). *Social Innovation*, Palgrave Macmillan.
- Mayntz R. & Scharpf F. W. (1995) Der Ansatz des akteurzentrierten Institutionalismus, in Mayntz R. and Scharpf F. W. (Eds) *Steuerung und Selbstorganisation in staatsnahen Sektoren*, 39–72. Campus, Frankfurt/Main.
- MacAdam M. PRISMA: Program of Research to Integrate the Services for the Maintenance of Autonomy. A system-level integration model in Quebec. *Journal of Integrated Care*, 15, 08.
- Montoya, L.A., Montoya, I. & Sanchez Gonzalez, O.D. (2013). Lessons from collaborative governance and socio-biology theories for reinforced sustained cooperation: a government food security case study. *Public Health*, 129(7), 916-931.
- New Philanthropy Capital. (2018). *Tapping the Potential: Lessons from the Richmond Group’s practical collaborative work in Somerset*, NPC report for the Richmond Group of Charities. Ar gael ar: [Tapping the Potential](#).
- Nicolaisen, A. (2016). Implementing integrated care in a fragmented health care system. *International Journal of Integrated Care*, 16(6), 1-8.
- Nolte, I.M., Martin, E.C. & Boenigk, S. (2012) Cross-sectoral Coordination of Disaster Relief. *Public Management Review*, 707-730.
- Nuffield Trust. (2011). *What is Integrated Care. An overview of integrated care in the NHS*. Ar gael ar: [What is Integrated Care](#).

- Roy, M., Lavoie-Trudeau, E., Roy, M.A., Clapperton, I., Courturier, Y., Lane, J., Bibeau, L., Ouellette, M., Benkhalti, M. & Camden, C. (2020). Barriers and Facilitators to Implementing Community Outreach Work, and Inter-professional Collaboration with Regional Partners. *Journal of Community Health*, 45(5), 979-986.
- Rozansky, D., Johnston, L., Dussin, L., King, E. & Hunter, T. (2017). Developing an integration scorecard: A model for understanding and measuring progress towards health and social care integration. Social Care Institute for Excellence. Available: [Developing an integration scorecard](#).
- Sarquella, E., Henderson, D., Faba, M., Mead, E., Solanes, P., Plaza, A. & Contel, J.C. (2016). Health and Social integrated care in practice. Local Partnerships in action. *International Journal of Integrated Care*, 16(5), 1-8.
- Scharpf F. W. (1997). *Games Real Actors Play. Actor-Centred Institutionalism in Policy Research*. Westview, Boulder, CO.
- Scott, V.C., Kenworthy, T., Godly-Reynolds., E, Bastien., G, Scaccia, J., McMickens, C., Rachel, S., Cooper, S., Wrenn, G. & Wandersman, A. (2017). The Readiness for Integrated Care Questionnaire (RICQ): An instrument to assess readiness to integrate behavioural health and primary care. *American Journal of Orthopsychiatry*, 87(5).
- Shorrocks, S., McManus., M. & Kirby, S. (2020). Practitioner perspectives of multi-agency safeguarding hubs (MASH). *The Journal of Adult Protection*, 22(1), 9-20.
- Solomon, M. (2019). Becoming comfortable with chaos: making collaborative multi-agency working work. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 24(4), 391-404.
- Southby, K. & Gamsu, M. (2017). Factors affecting general practice collaboration with voluntary and community sector organisations. *Health & Social Care In The Community*, 26(3), 360-369.
- Talbot, L., Fuggle, P., Foyston, Z. & Lawson, K. (2020). Delivering an Integrated Adolescent Multi-Agency Specialist Service to Families with Adolescents at Risk of Care: Outcomes and Learning from the First Ten Years. *British Journal of Social Work*, 50, 1531-1550.
- Tong, C., Franke, T., Larcombe, K. & Sims-Gould, J. (2018). Fostering Inter-Agency Collaboration for the Delivery of Community-Based Services for Older Adults. *British Journal of Social Work*, 48, 390-411.
- Tsartsara, S. (2016). What are the regional governance structures at early stages of Integrated Care design and management in a LMIC Region under economic crisis? *International Journal of Integrated Care*, 16(6), 1-8,
- Tsais, P. (2009). The Social Processes of Interorganizational Collaboration and Conflict in Nonprofit Organizations. *Nonprofit Management & Leadership*, 20(1), 5-21.
- Tsutsui, T., Higashino, S. & Otaga, M. (2017). Development of quality indicator for adult day services towards promoting the community-based integrated care system in Japan. *International Journal of Integrated Care*, 17(5), 1-8,
- Turnhout, S., Feliksdal, D. & Minkman, M. (2016). Citizens as partners in integrated care. *International Journal of Integrated Care*, 16(6), A296, 1-8.
- Wain, L.M. (2020). Does integrated health and care in the community deliver its vision? A workforce perspective. *Journal of Integrated Care*, 29(2), 170-184.
- Warsen, R., Nederhand, J., Klijn, E.H., Grotenbreg, S. & Koppenjan, J. (2018). What makes public-private partnerships work? Survey research into the outcomes and the quality of cooperation in PPPs. *Public Management Review*, 20(8), 1165-1185.
- Van Raak, A., Mur-Veeman, I., Hardy, B., Steenbergen, M. & Paulus, A., (2003). *Integrated Care in Europe. Description and comparison of integrated care in six EU countries*. Maarssen, Elsevier Gezondheidszorg.

- Van der Meer-Kooistra, J. & Scapens, R., (2008). The governance of lateral relationships between and within organizations. *Management Accounting Research*, 19, 365–384.
- Warner, M. & Gould, N., (2009). Integrating Health in all policies at the local level: Using network governance to create virtual reorganization by design. In. Kickbusch, I., (ed.) *Policy Innovation for Health*. New York, Springer 125-163
- Weinberg, L., Zatlin, A. & Shea, N. (2009). Removing Barriers to Educating Children in Foster Care Through Interagency Collaboration: A Seven County Multiple-Case Study. *Child Welfare*, 88(4).
- Willcocks, S, and Conway, T. (2020). The shift to collaborative working and integration in the English NHS: developing shared leadership in primary care networks. *Journal of Integrated Care*, 30(1), 28-41.
- World Health Organisation (2016). Person centred care. Ar gael ar: [Person centred care](#).
- Worsley, J., Rotherham, C. & Corcoran, R. (2021). "Traditionally you would be passing them from pillar to post": an evaluation exploring the Life Rooms model of partnership working. *BMC Health Services Research*, 21(1), 1-17.
- Yang, T.-M, & Maxwell, T. A. (2011). Information-sharing in public organizations: A literature review of interpersonal, intra-organizational and inter-organizational success factors. *Government Information Quarterly*, 28(2), 164–175.
- Llais a Rheolaeth**
- Aktin, C. & Kroese, B.S. (2021). Exploring the experiences of independent advocates and parents with intellectual disabilities, following their involvement in child protection proceedings. *Disability & Society*. doi: 10.1080/09687599.2021.1881884.
- Biziewska, D. & Palattiyil, G. (2022). Promoting human rights or increasing expectations? Effects of Self-Directed Support on the realisation of human rights in Scotland, in *Disability & Society*. doi: 10.1080/09687599.2021.1994370.
- Boumans, J., Boekel, L., Verbiest, M., Baan, C. & Luijkx, K. (2022). Exploring how residential care facilities can enhance the autonomy of people with dementia and improve informal care in *Dementia*, 21(1), 136-152.
- Buzanko, C. (2017). Understanding parents' experiences of their child's assessment process. *Child Care in Practice*, 24(3), 304-316.
- Chapman, A. (2020). Person-centred care in Northern Ireland: learning from the experiences of adult social care users in *Journal of Integrated Care*, 29(3) 242-253
- Chester, H., Clarkson, P., Davies, L., Sutcliffe, C., Davies, S., Feast, A., Hughes, J., Challis, D. & Home Support in Dementia (HOST-D) Programme Management Group (2018). People with dementia and carer preferences for home support services in early-stage dementia. *Aging & Mental Health*, 22(2), 270-279.
- Clifford, A., Standen, P.J. & Jones, J. (2018). "I don't want to take any risks even if it's gonna mean this service-user is gonna be happier": a thematic analysis of community support staff perspectives on delivering Transforming Care. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 31(6), 1209-1218.
- Cranley, L., Slaughter, S., Caspar, S., Heisey, M., Huang, M., Killackey, T. & McGilton, K. (2019). Strategies to facilitate shared decision-making in long-term care in *International Journal of Older People Nursing*, 15.
- Davies, N., Livingston, W., Owen, O. & Huxley, P. (2016). Social care legislation as an act of integration. *Journal of Integrated Care*, 26(3), 139-149.

- Dhillon, S., Wilkins, S., Stewart, D. & Law, M. (2016). Understanding advocacy in action: a qualitative study. *British Journal of Occupational Therapy*, 79(6), 345-352.
- Dixon, J., Laing, J. & Valentine, C. (2020). A human rights approach to advocacy for people with dementia: A review of current provision in England and Wales in *Dementia*, 19(2), 221-236
- Forrester-Jones, R. (2021). Older carers of people with learning disabilities: their experiences with local authority assessment processes and personnel. *Learning Disability Review*, 26(2), 105-113.
- Greig, R. (2015). Commentary on: Can self-advocacy impact upon culture? *Tizard Learning Disability Review*, 20(2), 77-79.
- Hayes, D., Edbrooke-Childs, J., Town, R., Wolpert, M. & Midgley, N. (2019). Barriers and facilitators to shared decision making in child and youth mental health: clinician perspectives using the Theoretical Domains Framework. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 28, 655-666.
- Health Research & Educational Trust. (2016). Engaging patients and communities in the community health needs assessment process. Ar gael ar: [Engaging patients and communities in the community health needs assessment process](#).
- Health and Social Care Alliance Scotland and Self-Directed Support Scotland. (2020). My support my choice: Black and minority ethnic people's experiences of self-directed support and social care: thematic report. Ar gael ar: [My support my choice: Black and minority ethnic people's experiences of self-directed support and social care](#).
- Health and Social Care Alliance Scotland and Self-Directed Support Scotland. (2020). People's Experiences of Self-directed Support and Social Care in Scotland. Ar gael ar: [People's Experiences of Self-directed Support and Social Care in Scotland](#).
- Jordan, A., Joseph-Williams, N., Edwards, A., Holland-Hart, D. & Wood, F. (2019). 'I'd Like to Have More of a Say Because It's My Body': Adolescents' Perceptions Around Barriers and Facilitators to Shared Decision-Making. *Journal of Adolescent Health*, 65, 633-642.
- Larkin, M., Henwood, M. & Milne, A. (2019). Carer-related research and knowledge: findings from a scoping review. *Health and Social Care in the Community*, 27, 55-67.
- Liverpool, S., Pereira, B., Hayes, D., Wolpert, M. & Edbrooke-Childs, J. (2019). A scoping review and assessment of essential elements of shared decision-making of parent-involved interventions in child and adolescent mental health. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 30, 1319-1338.
- Lonbay, S.P. (2018). "These are vulnerable people who don't have a voice": exploring constructions of vulnerability and ageing in the context of safeguarding older people. *British Journal of Social Work*, 48, 1033-1051.
- Lonbay, S.P. & Brandon, T. (2017). Renegotiating power in adult safeguarding: the role of advocacy. *The Journal of Adult Protection*, 19(2), 78-91.
- Moilanen, T., Suhonen, R. & Kangasniemi, M. (2020.) Nursing support for older people's autonomy in residential care: An integrative review in *International Journal of Older People Nursing*, 17, pp. 1-16.
- Montgomery, L., Davidson, G., Bernie, K., McKendry, L., Newton, L.A, Webb, P. & Wood, L. (2021). Getting our voice heard: empowering people with a learning disability to influence adult safeguarding policy: empowering people with a learning disability to influence adult safeguarding policy. *The Journal of Adult Protection*, 23(6), 384-396.
- Montgomery, L., Hanlon, D. & Armstrong, C. (2017). 10,000 Voices: service users' experiences of adult safeguarding. *The Journal of Adult Protection*, 19(5), 236-246.
- Newbigging, K., Ridley, J. & Sadd, J. (2021). Realising the right to equal recognition for disabled people: commissioning statutory advocacy in England in *Disability & Society*, 36 (3) 420-442.

- Nilsen, E.R., Hollister, B., Soderhamn, U. & Dale, B. (2021). What matters to older adults? Exploring person-centred care during and after transitions between hospital and home. *Journal of Clinical Nursing*, 31, 569-581.
- National Development Team for Inclusion. (2020). Valuing voices in Wales: protecting rights through the pandemic and beyond. Ar gael ar: [Valuing voices in Wales](#).
- Nurmatov, U.B., Foster, C., Bezeczky, Z., Owen, J., El-Banna, A., Mann, M., Petrou, S., Kemp, A., Scourfield, J., Forrester, D. & Turley, R. (2021). Impact of shared decision-making family meetings on children's out-of-home care, family empowerment and satisfaction. What Works for Children Social Care. Ar gael ar: [What Works for Children Social Care](#).
- O'Connor, L. & Leonard, K. (2014). Decision-making in children and families social work: the practitioner's voice. *British Journal of Social Work*, 44(7), 1805-1822.
- O'Mahony, C., Burns, K., Parkes, A. & Shore, C. (2016). Representation and participation in child care proceedings: what about the voice of the parents? *Journal of Social Welfare and Family Law*, 38(3), 302-322.
- O'Rourke, G. (2021). Supporting Older Co-Resident Carers of Older People – The Impact of Care Act Implementation in Four Local Authorities in England in *Social Policy & Society*, 20(3), 371-384.
- O'Rourke, G. (2016). Older people, personalisation, and self: an alternative to the consumerist paradigm in social care. *Ageing & Society*, 36, 1008-1030.
- Patients Association. (2020). Shared decision making: shared reality or insider jargon? Ar gael ar: [Shared decision making](#).
- Pavlo, A.J., O'Connell, M., Olsen, S., Snyder, M.K. & Davidson, L. (2019). Missing ingredients in shared decision-making? *Psychiatric Quarterly*, 90(2), 333-338.
- Pearl, R., Williams, H., Williams, L., Brown, K., Brown, B., Hollington, L., Gruffydd, M., Jones, R., Yorke, S. & Statham, G. (2018). Service user and carer feedback: simply pass/fail or a genuine learning tool? *Social Work Education*, 37(5), 553-564.
- Pocock, L., MacKichan, F., Deibel, F., Mills, A. & Wye, L. (2021). Stories from the fourth age: autonomy and the lives of older care home residents. *Ageing & Society*, 41, 1637-1650.
- Rouse, L., Tilley, E. Walmsley, J. and Picken, S. (2020). Filling the Gaps: The role of self-advocacy groups in supporting the health and wellbeing of people with learning disabilities throughout the pandemic. The Open University. Ar gael ar: [Filling the Gaps](#)
- Rutherford, A.C. & Bu, F. (2017). Issues with the measurement of informal care in social surveys: evidence from the English Longitudinal Study of Ageing. *Ageing & Society*, 38(12), 2541-2559.
- Ryan, C. & Quinlan, E. (2018). Whoever shouts the loudest: listening to parents of children with disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 31(52), 203-214.
- Sherwood-Johnson, F. (2016). Independent advocacy in adult support and protection work. *The Journal of Adult Protection*, 18(2), 109-118.
- Stafford, L., Harkin, J, Rolfe, A, Burton, J. & Morley, C. (2021). Why having a voice is important to children who are involved in family support services in *Child Abuse and Neglect*, 115.
- Symonds, J., Miles, C, Steel, M, Porter, S. & Williams, V. (2020). Making person-centred assessments in *Journal of Social Work*, 20(4), 431-447.
- Templeton, F., Mitchell, D. & Luff, R. (2021). Review of evidence relating to unpaid carers' needs assessments in Wales. Social Care Institute for Excellence.
- Tilley, E., Strnadova, I., Danker, J., Walmsley, J. & Loblinzk, J. (2019). The impact of self-advocacy organizations on the subjective well-being of people with intellectual disabilities: A

systematic review of the literature. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 33, 1151-1165.

Vadapalli, D.K. (2017). Citizen review panels in child protection: misunderstood, neglected, and underutilized. *Children and Youth Services Review*, 79, 539-346.

Webber, M., Reidy, H., Ansari, D., Stevens, M. & Morris, D. (2015). Enhancing social networks: a qualitative study of health and social care practice in UK mental health services. *Health and Social Care in the Community*, 23(3), 180-189.

What Works for Children's Social Care. (2019). Shared decision-making meetings programme theory published by What Works for Children's Social Care. Ar gael ar: [Shared decision-making meetings programme theory](#).

Wright, A.C. and Taylor, S. (2014). Advocacy by parents of young children with special needs: activities, processes, and perceived effectiveness. *Journal of Social Service Research*, 40(5), 591-605.

Economaidd ac ariannol

Burrows, A. & Gannon, K. (2013). An evaluation of health and well-being checks for unpaid carers. *Journal of Integrated Care*, 21(3), 148-156.

Dhanji, N., Brouwer, W., Donaldson, C., Wittenberg, E. & Al-Janabi, H. (2021). Estimating an exchange-rate between care-related and health-related quality of life outcomes for economic evaluation: An application of the wellbeing valuation method. *Health Economics*, 30, 2847-2857

El-Banna, A., Petrou, S., Yiu, H.H.E., Daher, S., Forrester, D., Scourfield, J., Wilkins, D., Evans, R., Turley, R. & Wallace, S. (2021). Systematic review of economic evaluations of children's social care interventions. *Children and Youth Services Review*, 121.

Frew, E. & Breheny, K. (2019). Methods for public health economic evaluation: A Delphi survey of decision makers in English and Welsh local government. *Health Economics*, 28, 1052-1063.

Godfrey, M. (2001). Prevention: developing a framework for conceptualizing and evaluating outcomes of preventive services for older people. *Health and Social Care in the Community*, 9(2), 89 –99.

Knapp M., Lemmi V. & Romeo R. (2012). Dementia care costs and outcomes: a systematic review *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 6, 551-561.

Le, L.K.D., Esturas, A.C., Mihalopoulos, C., Chiotelis, O., Bucholc, J., Chatterton, M.L. & Engel, L. (2021) Cost-effectiveness evidence of mental health prevention and promotion interventions: A systematic review of economic evaluations. *PLOS Medicine*, Open Access.

Pelone, F., Jacklin, P., Francis, J. & Purchase, B. (2021). Health economic evaluations of interventions for supporting adult carers in the UK: a systematic review from the NICE Guideline. *International Psychogeriatrics*, 1-14.

Picco, L., Achilla, E., Abdin, E., Chong, S., Vaingankar, J., McCrone, P., Chua, H., Heng, D., Magadi, H., Ng, L., Prince, M. & Subramaniam, M. (2016). Economic burden of multimorbidity among older adults: impact on healthcare and societal costs. *BMC Health Services Research* 16(1).

Rahja, M., Nguyen, K.H., Laver, K., Clemson, L., Crotty, M. & Comans, T. (2019). Implementing an evidence-based dementia care program in the Australian health context: A cost–benefit analysis. *Health and Social Care in the Community*, 28, 2013-2024.

Rutschmann, C. (2017). Care at home for elderly – lessons learnt from the Swiss Red Cross “Integrated Home Care” in Eastern Europe/CIS. *International Journal of Integrated Care*, 17 (5).

Skills for Care. (2019). The value of adult social care in England: Why it has never been more important to understand the economic benefits of adult social care to individuals and society. Ar gael ar: [The value of adult social care in England](#).

Teresi, J.A., Ocepek-Welikson, K., Toner, J.A., Kleinman, M., Ramirez, M., Eimicke, J.P, Gurland, B.J. & Siu, A. (2017). Methodological issues in measuring subjective well-being and quality-of-life: Applications to assessment of affect in older, chronically and cognitively impaired, ethnically diverse groups using the Feeling Tone Questionnaire. *Applied Research in Quality of Life*, 12(2) 251-288

Visram, S., Walton, N., Akhter, N., Lewis, S. & Lister, G. (2020). Assessing the value for money of an integrated health and wellbeing service in the UK. *Social Science and Medicine*, 245.

Wansink, H.J et al., (2016). Cost-effectiveness of preventive case management for parents with a mental illness: a randomized controlled trial from three economic perspectives. *BMC Health Services Research*, 16, 228.

Wistow, G., Perkins, M., Knapp, M., Bauer, A. & Bonin, E.M. (2016). Circles of Support and personalization: Exploring the economic case. *Journal of Intellectual Disabilities*, 20(2), 194–207.

Defnyddwyr gwasanaeth a gofalwyr

Gofalwyr Cymru / Carers Wales. (n.d). Track the Act. Ar gael ar: [Track the Act](#).

Cooke, K. & Iredale, R. (2019b). Measuring the Mountain: What Really Matters in Social Care to Individuals in Wales? Report of a Citizens' Jury. Ar gael ar: [Measuring the Mountain](#).

Iredale, R. & Cooke, K. (2020b). Doing what really matters in social care in Wales: how can we make it happen together? Report of an Online Citizen's Jury. Ar gael ar: [Doing what really matters in social care in Wales](#).

Llywodraeth Cymru. (2020). Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 Cod ymarfer mewn perthynas â pherfformiad a gwelliant gwasanaethau cymdeithasol yng Nghymru. Ar gael ar: [Code of practice in relation to the performance and improvement of social services in Wales](#).